

ฟ้าสาบทางธรรมโมษณ์.

(การประดิษฐ์วีธีการเผยแพร่)

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๘๑]

พ244พ
ล. 81ฉ. 4

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ล่อยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพทททรงประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวเลวเดรัจฉาน ฯ
จะทักข์ทนทนกันวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรชั้ทพระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพ้นภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

ACC. NO.	1273
Date Received	2 Nov 30
Call No.	W 244 W

A. 4

พิมพ์ที่ หจก. การพิมพ์พระนคร ๖๕-๗๑ ถนนบูรณะศาสตร์ (แยกถนนบุญศิริ) กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
นางอารี จุฑาทพยเปียม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๕ โทร. ๒๒๑๒๓๓๗, ๒๒๒๑๖๗๔

ห้องสมุด “กระท่อมธรรมโฆษณ์”

สวนอุศมมูลนิธิ

ฟ้าสาธทางธรรมโฆษณ์

(การประดิษฐ์วิธีการเผยแพร่)

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๘๔]

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายภาควิสาขบชา

วันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

ศรัทธาบริจาคน

ของ

พระภิกษุ “ธรรมรักษา”

และผ้มาเยี่ยมสวนโมกขพลาราม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ๓,๐๐๐ เล่ม

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๘

(สงวนลิขสิทธิ์)

ยัดมันมันกัดแน่

ชอบยัดมัน ระวังมัน จะกัดเอา
เพราะความเขลา ยัดมัน มีตัณหา
อุปาทาน กอดรัด มัดวิญญูณ
อยู่ดีดี ก็เป็นบ้า มาทันที.

ยัดสิ่งใด สิ่งนั้น แหละมันกัด
กิน, กาม, เกียรติ สารพัด กลีหรือศรี
หรือแม่บุตร ภรรยา และสามี
ความชั่วดี บุญหรือบาป จงทราบกัน.

แม้รสสุข ที่อร่อย อยู่กับใจ
ชั้นที่อร่อย แน่เง้งไป, ถ้ายัดมัน
จะกลายเป็น ยักขา ขึ้นมาพลัน
แล้วห้าห้า กัดเอา อย่าเขลาเอ๋ย

— พงษ์เทพอนันต์ —

อนุโมทนา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ อันเป็นธรรมทาน ในสมัย
นี้ โลกกำลังขาดแคลนธรรมะ อย่างยิ่ง เช่นนี้ เว้นสิ่งนี้ มี
เหตุผล และควรแก่การอนุโมทนา, จึงขออนุโมทนา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ย่อ มีความหมาย มาก
มาย หลายประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ ของ เขา,
เพื่อ ความมีชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์ ทั้ง โดยส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะไม่รู้ถึงสิ่งที่เรียกว่า
ว่า ธรรมะ อย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะเคยอยู่
แต่อยู่ในโลกใบนี้ ในระบอบอันเกิดจากกฎประเพณี
ผิดธรรมะ นั้นเอง. สัญชาติ กาลสมัยของคน ย่อมย่อม
เปลี่ยนระบอบอันหนึ่ง และเคลื่อนไหวย้ายถิ่นคนกระ-
กัฏ มีชีวิตเป็นกิลเลสไป ทั้งเมื่อทั้งตัว. มนุษย์เกิด
ชีวิตในโลก คนหนึ่งมีที่ ไม่ถูกต้องมีธรรมะอะไรก็ให้
เสียแล้ว; แต่ได้มีหนังสือ สนองกิลเลส ให้ได้มีชีวิต
ตลอดกาล เป็นพอแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ของเขา มีอยู่
เมื่อแต่ เขาเห็นตัว สนองความต้องการของกิลเลสเท่านั้น.

โลกส่วนใหญ่ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ จึง

[illegible]

ทรงรู้จักธรรม คือทรงรู้ตัวละโรและมีโรคอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความทุกข์ ก็ยังรู้จักอยู่
กับสิ่งที่เกิดอย่างถูกต้อง. ไม่ควรจะมีความสงสัยในสิ่งใด ย่อม
ไม่เป็นที่สงสัยแห่งความสุขหรือความทุกข์ สำหรับผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อความสุขด้วยดี ย่อมมีได้โดยง่าย แม้จะไม่มีความเห็นแก่ตัว
ก็ยังมีสุขกว่ากัน มากมายสักเพียงไร. ผู้ประพฤติดุจธรรม ย่อม
รู้สิ่งที่เป็นสุข เมื่อรู้สิ่งใดก็ตามได้ประพฤติดุจธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความเพียรพยายาม ใน
ข้อนี้ ทำให้รู้สิ่งที่เป็นสุข. ไม่หวั่นความทุกข์อันเป็นภัย
คือ สุขเวทนา อกาเลศนัง คือ สุข สุขุมก ลิ่น กาย และ
จิตใจเป็นสุขของความสุขเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรม: ข้อนี้ให้เรารู้จักมีจิตใจอย่างถูกต้อง รู้จักมี
ใจที่มั่นคง และจิตใจอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทรงงาน
หรือมีสมบัติ ก็ยังยึดมั่นจิตใจไว้ มีธรรมน่ายุติ อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขส่วนตัว และ สันติภาพ
ของสังคม โดยส่วนตัวแล้ว, มีสัจจวิญญูญาณที่จริงแท้
ในใจ แม้แก่สัตว์เดรัจฉาน และพญานาคที่อัปโลก, ไม่เป็น
คนอันลามก หรือคนเลวร้าย แม้แต่คนชั่วก็แล้ว. ซึ่ง
ก็เรียกว่า งาม, ใจดี, หรือ ขอบใจของคนอื่น ย่อมมี
แก่ผู้ประพฤติดุจธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า คนดี ไม่มีความ
หรือมีบุญคุณอันใด, มีแต่ สัจจวิญญู นับตั้งแต่โลกนี้
ประพฤติดุจธรรม มีแต่สิ่งดี ๆ เท่านั้น.

เขา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับพิจารณา เพื่อให้เห็น
 รู้จักสิ่งทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่เป็นจริง เพื่อมีชีวิตอยู่ได้ดี
 อย่างสงบสุข มิใช่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับไว้เป็น
 ลีลา ให้น่าดูเป็นงานของคนในยศ คนในตำแหน่งนั้น เหมือนที่
 เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกปัจจุบัน ซึ่งกำลังขาด ขาด
 เหมะกับโลกนอกตัวเราไม่ได้ ก็จริง แต่หาสามารถควบคุม
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้น่าดูในโลก แต่ในลักษณะนี้
จะไม่เป็นสุขเป็นภัยแก่เราได้ โดยอาศัยธรรมะ นั้นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนี้ โลกนี้ ก็เป็นโลกที่สงบงาม น่าอยู่ตา-
 ลัง หรือเป็นโลกของพระศรีอารียเมตไตรย นั้นมากขึ้นที่
 ภาณ เพราะเป็นโลกที่ ร่มเย็น ปลอดภัย ธรรม.

ทางรอด ของโลกปัจจุบันนี้ มีอยู่ทางเดียวนี้ เท่านั้น
 คือ เดินไปตามทางธรรม. ทางรอดนี้ ทุกคน ได้เดินไปตาม
 ทางธรรม ย่อมเป็นบุคคลอันมีคุณและสุข. ขอได้
 ทางรอดทางนี้พร้อมทั้งธรรมะ นั้นเสียเพราะนี้ สงสารชีวิตประ-
 โยชนเต็ม ตามความประสงค์ กับแก่ผู้ที่ยังสงสัยไม่ได้ และ
 ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยทุกแห่งทุกมุมเถิด. หันใจมาหา
 ไม่หา หาในสิ่งที่ได้เคย มีอยู่อย่างอื่น.

พุทธทาส อินทปัญโญ

โลกขพลาธารม, เชียง

ฟ้าสาংทางธรรมโฆษณั.

[การประติษฐัวิธีการเผยแผ่.]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาขบูชา เป็น
ครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ก็ยังกล่าวเรื่อง ฟ้าสาংทางธรรมโฆษณั
ต่อไปตามเดิม.

ขอข้อความเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไปอีกครั้งหนึ่งว่า เรา
มุ่งหมายจะพูดกันถึงความเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้น เนื่องจาก
การมีสวนโมกข์มาครบ ๕๐ ปี อะไรได้เกิดขึ้นใหม่ เพื่อ
ประโยชน์อันยิ่งขึ้นไป อันนั้นเราเรียกว่า ฟ้าสาং, ปรากฏว่า

บรรยายวันเสาร์ที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๒๖

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

มีฟ้าสว่างในทิศทางต่าง ๆ ถ้าจะแยกแยะกันโดยรายละเอียดแล้ว ก็มีตั้งหลายสิบอย่าง ที่พอจะหยิบขึ้นมาพูดได้ และจะหยิบส่วนที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ ขึ้นมาพูดก่อน อย่างที่ได้พูดมาแล้ว ๑๐ ครั้ง. วันนี้เป็นครั้งที่ ๑๑ ก็จะได้พูดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ธรรมโมฆณ์ ต่อไป.

ข้อ^๕ หมายความว่า ๒ อย่าง คือว่า การโฆษณาธรรมของเรา ได้ทำให้อะไรเกิดขึ้นใหม่ ก็เป็นฟ้าสว่างแก่สังคมทั่วไป, หรือว่าในวิธีการของธรรมโมฆณ์นั้น เราได้ใช้วิธีการอะไรเพิ่มขึ้นมาใหม่ๆ, หรือแม้เลียนของเก่า แต่ก็ให้ดีกว่าเดิมหรือให้แปลกออกไป. ^๕ ก็เรียกว่า ฟ้าสว่างทางธรรมโมฆณ์ ที่เป็นส่วนภายใน คือของผู้กระทำกิจกรรมธรรมโมฆณ์นั้น.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนสังเกตดูให้ดี ๆ ว่ามัน ได้มีอะไรเกิดขึ้นใหม่ๆ แก่ตัวท่านเอง หรือแก่สังคมของเรากี่ย่อมจะเรียกได้ว่า ฟ้าสว่างได้ด้วยกันทั้งนั้น. ทางธรรมโมฆณ์ ก็หมายความว่า มีวิธีการโฆษณาธรรมะให้แปลกออกไป, และให้เกิดการกระทำที่แปลกออกไป แก่ท่านทั้งหลาย.

ในครั้งนี้จะได้กล่าวถึง การประดิษฐ์วิธีการเผยแพร่^๕ บางอย่างบางประการ ที่จะพูดก่อนก็คือ การใช้กวีนิพนธ์เป็นอุปกรณ์แห่งการเผยแพร่^๕ ก็ได้จัดให้ดังนี้ :—

การใช้กวีนิพนธ์เป็นอุปกรณ์.

คำว่า กวี ไม่ใช่มีความหมายแต่ทางกาพย์กลอน, มีความหมายไปถึงการระบายความคิดอันลึกซึ้งออกมา, จะเป็นกาพย์กลอน หรือจะไม่ใช่กาพย์กลอนก็เรียกว่า กวีได้ทั้งนั้น. ความยากลำบากอยู่ที่ การระบายความรู้สึกนึกที่ลึกซึ้งออกมาให้เข้าใจง่าย ให้แจ่มแจ้งแก่ผู้ฟัง; ส่วนที่เป็น กาพย์กลอนนั้น^๕ มันเป็นอีกขั้นตอนต่างหาก คือมีประโยชน์ในทางจำง่าย, กาพย์กลอนช่วยให้จำได้ง่าย จำได้เร็ว และจำได้มั่นคงแน่นอน.

ขอให้สังเกตดูตรงว่า มันเป็นกาพย์กลอนบังคับอยู่พอจำไปผิด มันก็ผิดมาตรา หรือกฎเกณฑ์ของกาพย์กลอน มันก็รู้ได้ว่าผิด มันก็ต้องว่าใหม่ ให้มันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของกาพย์กลอน; ดังนั้นกาพย์กลอน จึงเป็นสิ่งที่ช่วยประคับประคองความถูกต้องของเรื่องนั้นๆ ไว้ ในความจำได้เป็น

อย่างดี, มันไม่เพียงแต่ช่วยให้จำง่ายอย่างเดียว มันยังช่วย
 ประกันความผิดพลาดด้วย; ประโยชน์อันนี้มีอยู่ ผู้มีปัญหา
 ในกาลก่อนจึงได้ใช้กาพย์กลอน เป็นเครื่องรับรอง
 รักษาข้อความสำคัญๆ, คัมภีร์สำคัญๆ แต่โบราณ จึง
 ได้มีการจดไว้ในรูปแห่งกาพย์กลอน. ในพระพุทธศาสนา
 ก็เช่นคัมภีร์สูตรนิกาย เป็นต้น, คัมภีร์นี้มีใจความลึกซึ้ง
 ทั้งนั้น แล้วก็เป็นที่ทำนุรนาไว้ในกาพย์กลอน ท่องจำ
 ได้สะดวก ประกันความผิดพลาด อย่างที่กล่าวมาแล้ว,
 เราจึงพยายามใช้ประโยชน์อันนี้. ดังที่ท่านทั้งหลายก็จะเห็น
 ได้ว่า กาพย์กลอนได้เกิดขึ้นแล้วในสวนโมกข์นี้หลายสิบบท,
 ถ้านับทั้งที่ยังไม่ได้โฆษณา ก็ร้อยกว่าบท หรือสองร้อยบท
 ที่เดียว นี้เรียกว่าเป็นการทำให้เกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อประโยชน์
 อันยิ่งขึ้นไป.

ที่ยังจะขอให้สนใจ ก็เช่นกาพย์กลอนเรื่อง อุปมา-
 ธรรมคำกลอน ได้ยกเอา เรื่องสำคัญๆของพระธรรม
 ทั้งหมด มาจัดให้เป็นบทกลอน แล้วก็ครบถ้วน. บางคน
 ถึงกับจำได้ก็มี, บางคนยังไม่เคยฟังก็มี, แต่ที่อาตมานำ
 มากล่าวนี้ ก็เพื่อพินความจำ ว่าบทกลอนนั้นมีความสำคัญ

มาก; ถ้าจำไว้ได้ หรือจำไว้เล่น ๆ ก็ได้, ขอให้จำได้ก็
 แล้วกัน มันจะช่วยให้ระลึกนึกอะไรได้มากที่สุดทีเดียว, บางทีก็
 เรียกว่า ปาฏิโมกข์คำกลอน.

คำว่า ปาฏิโมกข์ ก็แปลว่า หัวข้อที่เป็นประธาน,
 เป็นหลักเป็นประธาน, คำว่า ปาฏิโมกข์ แปลว่า เป็นหลัก
 เป็นประธาน. คำกลอนที่เป็นหลักเป็นประธานของพระ-
 ธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาก็มีได้ เมื่อเราตั้งใจจะทำมัน
 ก็ทำได้ แล้วมันก็มีประโยชน์ตามความมุ่งหมาย. ที่ได้ทำ
 มาแล้ว ก็มีเพียง ๑๖ ข้อ, เอาแต่หัวข้อสั้น ๆ ก็ว่า :—

ไม้อึงสามขา ศาสดาสามอัน โจรฉกรรจ์สามก๊ก
 บารกสามดง เวียนวงสามวน ทุกข์ทนทั้งสามโลก เขาโคก
 สามเนิน ทางห้ามเดินสองแพร่ง ตัวแมลงห้าตัว มารนำกล้ว
 ห้าตน บ่วงคล้องคนหกบ่วง เหตุแห่งสิ่งทั้งปวงหกตำแหน่ง
 หล่องอบายสี่ขุม ที่ต้องคุมสามจุด ทางแห่งวิมุติมีแปดองค์
 วัตถุที่พึงประสงค์สองชั้นตอน, มี ๑๖ ข้อ หรือ ๑๖ คำ แต่
 ได้รวบรวมเอาหลักทั้งหมดในพระพุทธศาสนา มาไว้ได้
 ในคำเหล่านี้. คำเหล่านี้ถ้าขยายออกไปโดยครบถ้วนแล้ว

มันจะไม่มีอะไรเหลืออยู่ สำหรับที่จะไม่ได้ศึกษา, คือ ธรรมะ จะถูกนำมาศึกษาโดยครบถ้วน.

ไม้อิงกันสามขา คือ พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์. นี่ก็ลองอธิบายกันดู ว่าสามอย่างไร แล้วอิงกันอย่างไร.

ศาสตราสามอัน ก็คือ ศील สมานิ ปัญญา มีอยู่อย่างไร, เป็นศาสตราอย่างไร, จะใช้มันได้อย่างไร.

โจรฉกรรจ์สามก๊ก คือ หมวด โลกะ โทสะ โมหะ. กิเลสทั้งหลายสรุปรวมลงได้ในคำ ๓ คำนี้, ท่านกล่าวไว้ดีที่สุด สบหลักธรรมชาติ เป็นวิทยาศาสตร์. กิเลสพวกที่จะเอาเข้ามาหาตัว, กิเลสพวกที่จะผลักออกไปจากตัว, กิเลสที่ทำให้เวียนวนอยู่รอบๆ คือ โลกะ โทสะ โมหะ.

บารกสามดวง คือ มิจฉาทิฏฐิทั้งหมดนั้น มันสรุปรวมอยู่ในทิฏฐิที่ว่าเที่ยง ว่าสิ้นสุด และว่าไม่มีอะไร. ความโง่ของสัตว์ทั้งหลาย มีอยู่ในดวงบารก ๓ ดังนี้ : บางคนว่าเที่ยง, บางคนว่าสิ้นสุด, บางคนว่าไม่มีอะไร; เช่นพวกที่ถือว่าตายแล้วเกิด นี่มันคือพวกที่ว่าเที่ยง, พวก

ที่ถือกันว่าตายแล้วไม่เกิด คือพวกสันสุต, และพวกที่ว่ามีอะไร ไม่มีอะไรที่จะต้องยึดถือเป็นหลัก หรือว่าเป็นสิ่งที่ต้องสนใจ มีอำนาจมีความหมายอะไร นี่เรียกว่าไม่มีอะไร; เรียกเป็นบาลีว่า สัสสตทิกฺขุ อุกฺเขตทิกฺขุ นัตถิกทิกฺขุ. ความโง่ทั้งหมดรวมอยู่ในคำ ๓ คำนี้ จึงเรียกว่า ปารกทิบมีอยู่สามตง.

เวียนวงสามวน คือ เวียนอยู่ในกองกิเลส เวียนอยู่ในกองกรรม เวียนอยู่ในผลของกรรม ซึ่งอธิบายกันมาอย่างซ้ำๆ ซากๆ หลายสิบครั้งแล้วกระมังว่ามัน มีกิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม — ครั้นทำกรรมแล้วได้รับผลของกรรม — มันกลับส่งเสริมกิเลส ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, มันก็ทำกรรมอีก ก็ได้รับผลอีกก็เกิดกิเลสอีก เวียนวงอยู่สามวน สามวนนั่นเอง.

ถ้าฟังดู มันก็เป็นเรื่องเหมือนกับพูดเล่น ๆ พูดไม่รับผิดชอบ พูดส่งเดชก็ได้, แล้วไปดูตัวเอง ก็จะเห็นว่ามันเวียนวนอยู่ในสามวนนี้จริง ๆ ตัว. ตั้งแต่เกิดมา จนตายนั่นแหละ ถ้ายังเป็นบุรุษนอนอยู่เพียงไร มันก็เวียนวนอยู่ในสามวนนี้ ตั้งแต่เกิดจนตาย, ไม่ใช่ว่าตายแล้วไปเกิดใหม่ เกิดใหม่แล้วเกิดอีก เวียนวนอย่างนั้นไม่เลิกซึ่งอะไร.

อยู่ในชาตินี้ก็เวียนเป็นวงกลมเป็นวงๆ อยู่ ไม่รู้ว่ากี่ร้อย
วง พันวง หมื่นวง แสนวง ก็ได้; เพราะว่ามีความ
อยากความต้องการแล้วก็ตาม, ครั้น ได้ผล ได้อันสิ่งอะไร
มาแล้ว ก็อยากจะทำต่อไปอีก, ก็เรียกว่ามันเวียนวนอยู่ที่นี้
อย่างที่เราเรียกว่าเวียนหัว, แต่มันก็รู้สึก จึงเรียกว่า เวียน
วงสามวน, มีวน ๓ วน.

ทุกข์ทนทั้งสามโลก นี้บอกให้รู้ว่า จะไปเกิด
ในกามโลก ก็ทุกข์ทนจะไปเกิดในรูปโลก ก็ทุกข์ทน จะ
ไปเกิดในอรุณโลก ก็ทุกข์ทน. ในกามโลกก็ทุกข์ทนด้วย
สิ่งสนุกสนานเอร็ดอร่อย, ในรูปโลก หรืออรุณโลก ก็ยังมี
ความรู้สึกว่าตัวกู ของเรา. ทุกข์ทนด้วยความยึดมั่น
ถือมั่นในตัวตน หรือของตน, ยังแบกภาระหนัก คือตัวตน
หรือของตน จึงได้พูดว่า มันทุกข์ทนทั้งสามโลก.

เขาโคกมีสามเนิน ขอให้ระลึกนึกถึงเนินเขา ที่
ลุ่มๆ ดอนๆ ข้ามไปด้วยความเหน็ดเหนื่อย. เขาโคกมี
สามเนิน คือความหมายมันสำคัญในสถานะของตน :
ว่าดีกว่าเขา บ้าง, เลวกว่าเขา บ้าง, เสมอกัน กับเขาบ้าง
อย่าอวดดีไป ชีวิตของใครมันก็จะรู้สึกได้เอง ในความรู้สึก

อย่าง^๕ : ในบางกรณีสำคัญกันว่าดีกว่า, ในบางกรณีสำคัญว่าสู้เขาไม่ได้, ในบางกรณีว่าเท่ากัน, มันละเอียด ในการเปรียบเทียบ^๕. มันไม่มีอะไรนอกไปจาก ๓ ความหมาย^๕ จึงเปรียบเสมือนกับว่า เขาโคกมีสามเนิน.

แล้วก็ ทางห้ามเดินสองแพร่ง ^๕ ก็คือหย่อนไป
ไปทางฝ่ายซ้าย หย่อนไป เรียกว่า จมติดอยู่ในกาม,
ทางฝ่ายขวา ตึงไป ก็เป็นการทรมานตนให้ลำบากเสีย
เปล่า, ๒ แพร่งคือ ทั้งซ้ายและทั้งขวาน ^๕ ห้ามเดิน, ให้
เดินอยู่ในตรงกลาง คือความถูกต้องและพอดี. ที่ว่าพอดี
นั้นก็คือถูกต้อง; ถ้าไม่ถูกต้องมันไม่อาจจะพอดี. อย่างไร
เรียกว่าถูกต้อง? ก็คือไม่ทำความทุกข์ความเสียหายให้เกิดแก่
บุคคลใด, คือ ไม่ให้เกิดความทุกข์แก่ตนเอง และผู้อื่น
ก็เรียกว่าเป็นความถูกต้อง. มีซ้ายมีขวาสำหรับแะแะเวียน
ออกไปเป็นความผิด, เดินอยู่ตรงกลางเป็นความถูกต้อง
จึงพูดว่า ทางห้ามเดินสองแพร่ง.

ที่^๕ ตัวแมลงห้าตัว ก็คือ นิเวศทั้ง ๕, นิเวศ
ทั้ง ๕ ^๕ มีความหมายมาก มีความสำคัญมาก แล้วก็เป็นสิ่ง
ที่น่าหัวมากที่สุด คือคนเป็นอันมาก หรือจะเรียกว่าทั้งหมด

ก็ได้ มาทำสมาธิ มาขอฝึกสมาธิ โดยไม่รู้จักแมลงห้าตัว, มาขอทำสมาธิโดยที่ไม่รู้จักนิวรรณ์ทั้ง ๕. มันยิ่งกว่าหลับตาไปเสียอีก เพราะว่า การทำสมาธิ นั้น ก็เพื่อจะขจัดแมลง ๕ ตัว, คือนิวรรณ์ทั้ง ๕ ที่มันรบกวนอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย.

ใช้คำว่า “รบกวน” เท่านั้นแหละ ฟังให้ดี, มันรบกวนเท่านั้นแหละ, มันไม่ได้กัดให้ตาย แต่มันรบกวน. มัน รบกวนจิตให้หงุดหงิด รำคาญ ฟุ้งซ่าน ไม่เป็นจิตปกติ ไม่เป็นจิตแจ่มใส ไม่สะอาด ไม่สว่าง.

แมลง ๕ ตัว : บางเวลาความรู้สึกในทางกามารมณ์ หรือทางเพศรบกวน, แล้วบางเวลาความรู้สึกทางอึดอัดขัดใจเคียดแค้น ไม่ชอบใจใคร ไม่ชอบหน้าใคร ก็มารบกวน, บางเวลามันหุดหู่ แพนผือ ละเหยียละห้อย ง่วงเหงา อ่อนเพลีย มันรบกวน, แล้วบางเวลามันฟุ้ง มันฟุ้งซ่าน เหมือนกับจะเป็นบ้า มันก็รบกวน, แล้วบางเวลาก็ต้งเล หรือโผล่ ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไรกันแน่, แล้วมันก็รบกวน.

ถ้าไม่รู้จักนิรर्थ ๕ ว่ามันเป็นสิ่งรบกวนอยู่
อย่างไร ก็หมายความว่า ยังสังเกตหายาบมาก, แล้วก็ไป
ทำสมาธิ ขอบไปทำสมาธิ โดยที่ไม่เห็นหรือไม่รู้จักรูปร่างที่เป็น
ต้นเหตุ ให้เราต้องไปทำสมาธิ คือนิรर्थนั่นเอง. ขอบไป
ทำสมาธิ โดยที่ไม่รู้จักว่าเหตุปัจจัยอันแท้จริงนั้นคืออะไร,
ไม่ต้องพูดถึงจะบรรลุมรรค ผล นิพพาน ดอก, พูดถึงว่าจะ
อยู่ในโลก นี้แหละ จะเจริญอยู่ในโลกนี้ ถ้าว่าความรู้สึก
๕ ประการนี้ยังรบกวน มันก็ทำอะไรดีไม่ได้. ๕ อย่างนี้
ถ้ามันอยู่ในรูปนิรर्थนี้ มันเป็นเพียงการรบกวน; ถ้า
มันรุนแรงเกินฐานะของนิรर्थ เป็นกิเลสโดยสมบูรณ์แล้ว
มันจะกัฏตายเลย มันทำให้เกิดความวิनाส พลาตพลังจนวินาส
ฉิบหายเลย.

เรื่องกามนี้ ถ้ามันเพียงแต่รบกวน ก็เรียกว่า
นิรर्थ; แต่ถ้ามัน บันดาลโทสะ มันไปฆ่าเขาตาย หรือ
มันไปทำอะไรจนเขาฆ่าตัวเองตาย อย่างนี้เรียกว่า เกินความ
เป็นนิรर्थแล้ว.

พยาบาท คือหงุดหงิด ไม่ชอบใจอยู่คนเดียว นี้ก็
เป็นนิรर्थ, แต่ถ้ามันรุนแรง ไปฆ่าเขาตาย มันก็เกิน

นิวรรณ์, เกินฐานะของนิวรรณ์, เป็นกิเลส ทำความฉิบหาย
ให้แก่บุคคลนั้น.

ความอ่อนเพลียแห่งจิต ถิ่นมิถิระ ถ้ามั่นมีอยู่
น้อยๆ น้อยๆ ตามธรรมชาติ ก็เป็นนิวรรณ์; แต่ถ้ามัน
เป็นไปมาก เป็นไปถึงที่สุด มัน ก็คือความล้มเหลวแห่ง
การงาน.

ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ที่เรียกว่าอุทธัจจะกุกกุจจะ
นั้น มันฟุ้งซ่านอยู่น้อยๆ ก็เรียกว่า นิวรรณ์ ถ้ามั่นฟุ้งซ่าน
เป็นเกินกำหนดนั้น ก็เป็นบ้า มันก็คือคนบ้า.

วิจิกิตา คือ ลังเล ธรรมตามันก็ไม่รู้ มันไม่รู้ว่า
จะอย่างไรดี ได้รับคำสั่งสอนแนะนำ มันก็เชื่อบ้าง; แต่
แล้วมันก็ไม่พ้นจากการลังเล. ฉะนั้นขอให้บทพจนกุให้ตี
ว่า ตั้งแต่เราเกิดมานั้น เราได้รับคำสั่งสอนอะไร แล้วเราก็ก
ยังลังเลอยู่นั้นแหละ, แม้ลังเลโดยไม่เจตนา คือความไม่เชื่อ
ไม่ยอมเชื่อ รู้สึกคัดค้าน อะไรมันก็เกิดขึ้นมาตัวเอง. เมื่อ
ลังเลอย่างนี้ มัน ก็ทำอะไรจริงจังไม่ได้ เพราะมันมัวแต่
สงสัย : เดียวว่าทำนั้นดี เดียวว่าทำนี้ดี มันก็เปลี่ยนอาชีพ
เรื่อย, อยู่ในโลกนี้เปลี่ยนอาชีพเรื่อย, แล้วจะเป็นอย่างไร.

ฉะนั้นขอให้รู้ว่า แม้นคนชาวบ้านอยู่ในโลก ทำงาน
 อย่างโลกๆ นี้ ไม่ควรจะมีนิวรรณ์ ; ถ้ามีนิวรรณ์ ก็คือ
 เครื่องถ่วงความเจริญอย่างยิ่ง, ในแง่โลกๆ ที่อยู่ในโลก
 จิตไม่เกลี้ยงเกลา จิตไม่เข้มแข็ง จิตไม่สะอาด จิตไม่ว่องไว
 จิตไม่เหมาะสม ที่จะทำการงานใดๆ ถ้ามันมีนิวรรณ์. ฉะนั้น
 ชาวบ้านนี้แหละทำสมาธิ ไปทำสมาธิ เพื่อกำจัดนิวรรณ์ทั้ง ๕
 เสีย มันก็ดีแหละ ก็ดีเหลือประมาณอยู่แล้ว.

ฉะนั้นขอให้รู้จักว่า แมลง ๕ ตัว นี้เป็นเครื่อง
 รบกวนเท่านั้นแหละ เหมือนกับแมลงหวี่ ถ้ามันมารบกวน
 ตอมอยู่ที่ตา ที่จมูกนี้ มันก็ทำอะไรไม่ได้, มันไม่เหมือนกับ
 แตนกับต่อ ถ้ามันไปตอมเข้าแล้วมันก็อบตายน, หรือว่าแมลง
 บางชนิดกัดแล้วก็ตาย, แต่แมลงหวี่ไม่ได้กัดให้ตาย มาตอม
 ให้รำคาญ, เราก็ทำอะไรไม่ได้ เราก็ทะเลาะกับแมลงหวี่อยู่
 นั่นเอง, นี้เรียกว่าตัวแมลง ๕ ตัว.

ที่นี้ มารนำกลัวห้าตน สิ่งที่เราเรียกว่า เป็นมาร
 ๕ ตัว คือ :—

กิเลสมาเป็นมารตัวหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วก็ทำลาย
 หมด.

ขันธมาร คือขันธ ๕ : รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้มีภาระต้องบริหาร, มันทำให้เกิดการยึดถือติดอยู่ ที่นั่น, มันก็มีอาการเหมือนกับว่ามาร ขัดขวางความก้าวหน้า หรือบางทีถ้าทำผิดมากไป ก็ทำให้คนนั้นถึงกับตาย คือสูญเสียหมด, เสียชีวิต เสียความดี เสียอะไรหมด เพราะทำผิด ต่อสิ่งที่เรียกว่าขันธ ๕.

ที่นี้ มัจจุมาร คือ ความตาย มาถึงเมื่อไร มันก็คือตัด, ตัดรอนหมดเรียกว่าเป็นมารเหมือนกัน.

ที่นี้ อภิสังขารมาร การปรุงแต่งนี้เป็นมาร, เพราะการปรุงแต่งทำให้ไม่หยุด. บางคนจะอธิบายคำนี้ว่า กรรมก็ได้ แต่กรรมก็คือการปรุงแต่งหรือการไม่ยอมให้หยุดเหมือนกัน, แปลตามตัวดีกว่าว่า สัง—ชา—ระ แปลว่า การปรุงแต่ง, การปรุงแต่งมันเป็นมาร, มันทำให้ไปเรื่อยไป ไปเรื่อยไป, ไม่รู้จักจบ. ถ้าหยุดสังขารเสียได้นั้นแหละ ก็จะเป็นสุข. แต่ วิปัสสิ สติ, พระบั้งสุกุลว่า แต่ วิปัสสิ สติ—สงบรำงับสังขารนั้นเสียได้ก็เป็นสุข.

มารสุดท้ายเทวปุตตมาร เทวดาเป็นมาร เขาชอบอธิบายกันว่าเทวดาบนสวรรค์ บางคราวลงมาขัดคอ

มนุษย์, พวกเทวดาเทวบุตรเหล่านั้นมาเป็นมาร. เราว่าอธิบายอย่างนั้นมันน่าหัวเราะ; ความอยากเป็นเทวดานั้นแหละ ความอยากสำรวยสำอาง นั้นแหละมันเป็นมาร : หลงใหลในความเป็นอยู่ทางกามารมณ์นั้นแหละมันเป็นมาร, เพราะว่าคำว่า เทวดาในที่นี้ หมายถึงความสุขทางกามารมณ์มันเป็นมาร. นี่เรียกว่ามารนำกลัว ๕ ตน.

บ่วงคล้องคนหกบ่วง บ่วงคล้องจิตใจคนมีอยู่ ๖ บ่วง คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ธัมมารมณ์ ที่เป็นที่ตั้งแห่งอารมณ์ ให้เกิดความรู้สึกในทางรักหรือในทางเกลียด ตรงกันข้ามนี้; ถ้าน่ารักมันก็ผูกไว้อย่างน่ารัก, ถ้าน่าเกลียดน่าโกรธ มันก็ผูกไว้อย่างโกรธ, เพราะต้องไปติดอยู่ที่นั่นทั้งนั้นแหละ; คือคนโง่แล้ว มันก็ไปติดอยู่ที่นั่นด้วยความรักก็มี, ไปติดอยู่ที่นั่นด้วยความเกลียดความโกรธก็มี, ขึ้นชื่อว่าอารมณ์แล้ว จะเป็นอิฏฐารมณ์หรืออนิฏฐารมณ์ก็ตาม มันเป็นบ่วงผูกให้ติดอยู่ที่นั่นทั้งนั้น จึงเรียกว่าบ่วงคล้องคนมีอยู่ ๖ บ่วง.

เหตุแห่งสิ่งทั้งปวงมีหกตำแหน่ง ต้นเหตุที่ทำให้เกิดเรื่องเกิดปัญหาเกิดอะไรก็ตาม ของสิ่งทั้งปวงมีอยู่

๖ ตำแหน่ง คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งมันคู่กับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์. จุดตั้งต้น หรือมูลเหตุ หรือที่กำเนิด หรืออะไรก็ได้แต่ละจะเรียก เรียกสั้น ๆ ก็ว่า เหตุ. เหตุแห่งสิ่งทั้งปวงมีอยู่ ๖ ตำแหน่ง คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ไม่ไถ่เกินไปคงจะมองเห็น ว่า ๖ ตำแหน่งนี้มันเป็นมูลเหตุแห่งสิ่งทั้งปวงได้อย่างไร. แต่ถ้ามันชินเกินไป จนมองไม่เห็นก็ตามใจ ก็แปลว่า เขาไม่รู้จัก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเขาเองนั่นแหละ ว่ามันเป็นอะไร ในที่นี้ สรุปความว่าเหตุแห่งสิ่งทั้งปวงมีอยู่ ๖ ตำแหน่ง.

ที่นี้ **แหล่งอบายสี่มุม** อย่างที่ทราบกันทั่วไปแล้ว นรก เตรัจฉาน เปรต อสุรกาย, เรียงลำดับอย่างนี้ตรงตามคัมภีร์ที่เป็นหลักฐานว่า นรก เตรัจฉาน เปรต อสุรกาย. ในที่บางแห่งเขาเรียงอย่างอื่น, แต่คัมภีร์ที่เป็นหลักฐานจะเรียงอย่างนี้ว่า นรก เตรัจฉาน เปรต อสุรกาย. เขาเอานรกไว้ใต้ดิน, เอาเตรัจฉานไว้กลางทุ่งนา, เอาเปรตไว้ในโลก เปรต อยู่ที่ไหนก็มองไม่เห็น, อสุรกายแล้วก็ยังไม่มีร่างกายให้มองเห็นก็เลยไม่ต้องรู้จักกัน. เราจะบอกกันให้รู้จักว่า มันอยู่ที่ในตัวตนนั่นแหละ ในตัวตนนั่นแหละ :-

เมื่อโรมันมีความทุกข์ร้อนเหมือนกับไฟเผา เมื่อ
นั้นนรกมันอยู่ในตัวคนแล้ว.

เมื่อโรมันโง่เหลือประมาณ เมื่อนั้นตรัสจกานมัน
อยู่ในตัวคนแล้ว.

เมื่อโรมันหิว หิวอย่างไม่มีเหตุผล อย่างไม่มีสติ
ปัญญา ก็เรียกว่าเปรตมันอยู่ในตัวคนนั้นแล้ว.

เมื่อโรมัน^ขขลาด ^ขขลาด คอยแต่จะหลบหลีก ไม่
กล้าเผชิญหน้า เพราะมันเป็นคนทำผิด หรืออะไรก็ตาม มัน
^ขขลาด แม้แต่มัน^ขขลาดไม่มีเหตุผล กลัวใส่เคื่อน กังกือ
^ขจก ตุกแก มันก็กลัวจนไม่มีที่อยู่ เมื่อนั้นแหละอสุรกาย
มันอยู่ในคนคนนั้นแล้ว.

นี่เรียกว่าอบาย ๔ ขุมดูให้ดี มันอยู่ในตัวคนเมื่อ
คนมันโง่ พอคนโง่ทำผิดเท่านั้น อบายทั้ง ๔ มันก็มีอยู่ใน
คนนั้น, พู่ว่า แหล่งอบาย ๔ ขุม.

ที่ต้องคุมสามจุด ที่ต้องควบคุมดูแลอย่าเผลอมี
อยู่ ๓ จุด คือกาย วาจาใจ ควบคุมให้มันถูกต้อง ควบคุม
โดยวิธีใด ก็ไปศึกษา เขามีอยู่แล้ว เขากล่าวไว้ครบถ้วน

แล้ว สำหรับการควบคุม แต่บอกให้รู้ไว้ อย่าให้มันเกิด
ความผิดพลาดขึ้นมา ทางกาย ทางวาจา และทางใจ มันจะ
ทำให้เกิดความทุกข์แก่บุคคลนั้นเอง เอาเพียง ๓ ตำแหน่ง
นี้ก็พอเรียกว่า ที่ต้องควบคุม ๓ จุด.

แล้วก็ ทางแห่งวิมุตติมีแปดองค์ คืออริยมรรค
มีองค์ ๘ ไม่อธิบายแล้ว เพราะพูดกันมาไม่รู้กี่ร้อยครั้งแล้ว
ว่า ๘ องค์นั้นคืออะไร ทางแห่งวิมุตติมี ๘ องค์.

วัตถุพึงประสงค์สองสถาน วัตถุพึงประสงค์
เอากันแต่เพียง ๒ สถาน เมื่อกล่าวโดยย่อ คือ ประโยชน์
ตน ก็ให้สำเร็จ, ประโยชน์ผู้อื่นก็ให้สำเร็จ, เพราะว่า
เราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จึงต้องนึกถึงผู้อื่น.

ประโยชน์ตน ก็ตั้งแต่ต้นจนปลาย ตั้งแต่เกิดมา
จนกว่าจะนิพพาน ให้มีแต่ความเจริญ ความถูกต้อง :
เกิดมาไม่มีกิเลสจากท้องแม่ แล้วก็มาโง่ก็มีกิเลส โง่มากเข้า
มีกิเลสมากเข้า โง่มากเข้า ๆ จนโง่เต็มขนาด คือเต็มไปด้วย
กิเลส. ที่นี้เริ่มรู้สึกตัว เอ้า, ความทุกข์ทั้งนั้น ก็เริ่มลด
กิเลส ๆ จนกว่าจะลดหมด คือนิพพาน; ถ้าทำได้อย่างนี้
ก็เรียกว่า ประโยชน์ตนนั้นถึงที่สุดแล้ว.

ที่^๕ ประโยชน์ผู้อื่น เพื่อนมนุษย์ ก็ช่วยให้เขา
 เป็นอย่างนั้นบ้าง มันก็ดีที่สุด; ถ้าว่า ตัวเองก็รอด
 ผู้อื่นก็รอด เพื่อนมนุษย์ของเราก็รอด มันก็ดีที่สุด, เรียก
 ว่าทำถึงที่สุด ทำหน้าที่ของตนถึงที่สุด ที่^๕นี้ โดยมาก นั้น
 มันไม่ทำนี่ ยิ่งประโยชน์ผู้อื่นแล้วก็ยังไม่ทำ เพราะเห็น
 แก่ตัว.

ที่^๕นี้ประโยชน์ของตัว ก็ทำไม่ถูก มีแต่ทำผิดๆ
 ทำให้มันผิด, มันไม่เกิดประโยชน์ตัว ไม่เกิดประโยชน์แก่ตัว,
 ตัวก็กลับมีความทุกข์, โดยมากมันเป็นเสียอย่างนี้; ตัวเอง
 ก็เอาตัวรอดไม่ได้ แล้วจะไปช่วยผู้อื่นได้อย่างไร.

นี้เรียกว่า ไขกวีให้เป็นประโยชน์ในการโฆษณา
 ธรรม, ในความหมายแรก คือ แสดงให้เป็นความหมาย
 อันลึกซึ้งของจิต อยู่ในทางจิต, แสดงความหมายอันลึกซึ้ง
 ส่วนลึกออกมาให้ปรากฏ. แล้วที่^๕นี้ความหมายที่ ๒ ก็ว่า
 ทำให้มันเป็นภาพยกลอน เอาความคิดส่วนลึกออกมาระบาย
 ที่^๕นี้ความหมายหนึ่ง, เพียงเท่านั้นมันก็เป็นกวีแล้ว, ที่^๕นี้เอามาทำ
 ให้เป็นภาพยกลอนได้อีก มันก็ยังเป็นกวีที่สมบูรณ์.

ข้อความที่ได้พูดมาแล้วนั้น มันเป็นการแสดง
ความหมายที่ลึกซึ้ง ที่ก็จะระบายเป็นภาพยกตอนที่เคยทำ
มาแล้ว :—

ไม้อสามขา อาศัยกัน ชั้นเอกอุตม์

คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

ศาสตรามิ สามอัน บันบาปลง

ตั้งประสงค์ คือศีลสมา—ธิปัญญา

โจรฉกรรจ์ สามก๊ก ฉกปล้นตะ

ก๊กโลภะ โทสะ และโมหา

ป้ารก สามดง หลงหลับตา

ว่าเที่ยงแท้ ว่าสิ้นสุด ว่าไม่มีอะไร

เวียนวง สามวน ทนทุเรศ

วนกิเลส กรรม วิบาก ยากแก้ไข

ทุกข์ทนทั้ง สามโลก วิโยคใจ

กามวิสัย รูป อรูป เผ้าลูปคล้า

เขาโลกมี สามเนิน มานะรัน

ดีกว่ากัน เลวกว่ากัน เสมอสม้า

ทางห้ามเดิน สองแพร่ง แหล่งระกำ

หย่อนด้วยกาม ตั้งด้วยเกียรติ ไม่เฉียดญาณ.

แมลง ห้าตัว ตอมหัวหู

นิวรรณ์ห้า กวนอยู่ ไม่สุขสันต์

มารนำกล้ว ห้าตน ตามรังควาน

กิเลส—ขันธ มัจจุ—สังขาร มารเทวดา

บ่วงกล้องคน หกบ่วง ห่วงแห่งกาม

ที่สวयงาม ไพเราะรส จดจ้อหา

เหตุทั้งปวง หกตำแหน่ง แห่งหยา

ชีวหามาสา ผิวกาย และผ่ายใจ

แหล่งอบาย สี่มุม : หลุมนรก

เตร็จฉาน เปรตอสุร—กายใหญ่

ต้องควบคุม สามจุด หยดให้ได้

กาย วชิ ใจ ทั้งสามคลอง ต้องสังวร

ทางแห่ง วิมุตติ มีแปดองค์

ต้องเดินให้ ถูกตรง ตั้งตรัสสอน

วัตถุที่ ฟังประสงค์ สองขั้นตอน

ไม่ทุกข์ร้อน ทั้งสองฝ่าย ในสังคม.

อุปมาธรรม คำกลอน ไว้อสอนใจ

สิบหกข้อ รู้ไว้ อย่างเหมาะสม

ประพจน์ไว้ ตลอดไป ไม่ลุ่มจม

มีชีวิต รื่นรมย์ สมใจเอย ฯ

นี่คืองานที่เราทำว่าขยับขยายออกไป จนถึงการใช้
กวีนิพนธ์ให้เป็นประโยชน์ กำลังจะรวบรวมพิมพ์ขึ้นมาให้
หมด.

ที่แน่ที่สุดแต่ว่า เรื่องที่มันลึกอยู่กับตัว แม่มัน
อยู่กับตัว^{นี้} มันก็ยังจับไม่ได้ มองไม่เห็น. อาตมาจะขอ
ยกตัวอย่างคำกลอนที่ได้แจกจ่ายไปแล้วเรื่อง ยาระงับสรรพ-
ทุกข์, ใครเคยได้ยินมาก่อนที่ไหนดั้งยาระงับดับทุกข์
ในชั้นนี้และกล่าวไว้ในลักษณะนี้ ใครเคยได้ยินมาก่อนที่
ไหนดั้ง; ถ้าไม่เคยได้ยินมาก่อน ก็ต้องยกให้ว่ามัน
เป็นเรื่องฟ้าสาบระหว่างห้าสิบปีที่มีสวนโมกข์ เป็นผลเกิด
มาจากธรรมโฆษณ์ ที่ได้พยายามทำกันอย่างสุดเหวี่ยง จึง
เกิดบทกลอน เรื่องยาระงับสรรพทุกข์ขึ้นมา.

ฉัน ไม่รู้ไม่ชี้ นี่เอาเปลือก

ฉัน ช่างหวั่น นั้นเลือก เอาแก่นแข็ง

อย่างนั้นเอง เอาแต่ราก ฤทธิมันแรง

ไม่มีกู—ของกู แสง เอาแต่ใบ

ไม่นำเอา—นำเป็น เพ้นเอาดอก

ตายก่อนตาย เลือกออก ลูกใหญ่ ๆ

หกอย่างนี้ อย่างละขั้ว ตั้งเกณฑ์ไว้

ดับไม่เหลือ สิ่งสุดท้าย ไข่มดมัน

หนักหกขั้ว เท่ากับ ยาทั้งหลาย

เคล้ากันไป เสกคาถา ที่อาถรรพ์

สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสยา อัน

เป็นธรรมชั้น หฤทัย ในพุทฺธนาม

จัดลงหม้อ ใส่น้ำ พอต่วมยา

เคี้ยวไฟกล้ำ เหลือได้ หนึ่งในสาม

หนึ่งข้อนา สามเวลา พยายาม

กินเพื่อความ หมดสรรพโรค เป็นโลกอุดร.

ความประสงค์ มันก็คือจะเอาของลึกลงมาทำให้ตื่น,
ของลำบากมาทำให้ง่าย, ของที่ไม่เคยคิดเอามาให้คิด แล้ว
พร้อมทั้งบอกว่า ทั้งหมดนั้นมันอยู่ที่ตัวของบุคคลแต่ละคน ๆ,
แต่ แต่ละคน ๆ ก็ไม่เคยคิด แล้วมันก็ไม่มี มันก็ไม่ปรากฏ
เพราะไม่เคยคิดมากเกินไปนั่นเอง มันจึงฟังไม่ถูก, ฟังคำพูด
เหล่านั้นไม่ถูก, บางคนก็มาถามโดยเข้าใจว่า มันเป็นตัวมัน
ตัวไหนที่มีอยู่ตามป่าตามเขา มาถามอาตมา มันไม่น้อยกว่า ๓ คน
ว่าตัวมันไม่รู้ไม่ช้อยู่ที่ตรงไหน, ตัวมันไม่รู้ไม่ช้อยู่ที่ตรงไหน: เรา
ก็ไม่อยากจะพูดให้เขาเสียใจ. บอกรวม ๆ กันไปว่า มันต้อง
หาเอาในตัวเรา คือความโง่ความผิดในตัวเรานั้นแหละ มัน
เกิดอยู่เป็นชนิด ๆ หลาย ๆ ชนิดมากมาย แล้วเราก็ไม่รู้ เรา
ก็ทำไม่ถูก.

อย่างแรกนี่คือไปคอยรู้คอยชี้เสียหมด, เรื่องนิท-
หน้อยก็ไปคอยรู้คอยชี้ ไม่มีเรื่องก็ไปรู้ไปชี้ให้มันมีเรื่อง,
เรื่องเล็ก ๆ ก็ไปคอยรู้คอยชี้ให้เป็นเรื่องใหญ่ แล้วก็ด่ากัน
โขมงโจงแจไปเลย. มันไม่รู้จักปิดตา ปิดหู ปิดจมูก
ปิดอะไรกันเสียบ้าง, มันไปรู้ไปชี้มากเกินไป. ต้องเอาความ
ไม่เกี่ยวไปรู้ไม่เกี่ยวไปชี้ อะไรกับอะไรให้มันมากนัก ไม่รู้
ไม่ชี้เสียได้เป็นการดี แล้วอย่าไปรู้ไปชี้เลย.

ช่างหัวมัน นึกคล้าย ๆ กันแหละ ว่าถ้าไปรู้ไปชู้
กับมัน มันก็มีเรื่อง; ถ้าไม่รู้ไม่ชู้กับมัน คือ ช่างหัวมัน
เสียบ้าง มันก็ไม่มีเรื่อง มันมีเท่านั้น.

อย่างนั้นเอง, อย่างนั้นเอง ตถาตา คือเช่นนั้น
เอง; รู้จักใช้วิชาความรู้ว่ามันเช่นนั้นเอง, อย่าไปรัก ไป
โกรธ ไปเกลียด ไปกลัว ไปอาลัยอาวรณ์อะไรกับมัน, เพียง
แต่อันนั้นข้อเดียวก็ดูเหมือนจะพอเสียแล้ว ตัวยาวข้อนี้ตัวเดียว
ก็จะพอแล้ว. แต่ที่เราเอามาตั้ง ๖ ตัว ๗ ตัว อย่างนั้นเอง
มัน เป็นที่สรุปประโยชน์ คุณค่าของยาอยู่มาก. ที่ว่า
เอาแต่ราก เพราะถือว่ามันเป็นราก มันเป็นส่วนราก คือ
ส่วนที่สำคัญ แล้วฤทธิ์มันแรง.

ที่นี้ความรู้ว่า ไม่มีตัวกู — ไม่มีของกูนี้ เอาแต่ไป
ไม่นำเอาไม่นำเป็น นั้นเอาดอก ดายก่อนตาย นั้นเอาลูก
๖ อย่างเหล่านี้เอาส่วนละซัง ๆ. ที่นี้ความสมัคร ดับไม่
เหลือ, สมัครดับไม่เหลือนี้ เอาเท่ายาทั้งหลายคือ ๖ ซัง ยา
ทั้งหมดมันจึงเป็น ๑๒ ซัง ก็ใส่น้ำ, ต้มเคี่ยวเหลือหนึ่งใน
สาม ขึ้นมาก. เมื่อจะใส่หม้อนั้น เสกคาถา สพเพ ธมมา
นาลํ อภินิเวสยา, ข้อนี้ลืมไม่ได้ ว่าสิ่งทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่

ควรยึดมั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นของตน นี่เอามา
เสกยา เป็นชั้นหัวใจของพระพุทธศาสนา คาทาน^๕.

กินวันละ ๓ เวลา นี่หมายความว่า อย่างน้อย
วันละ ๓ หน ต้องนึกถึงสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด นึกถึงความผิด
พลาดของตัวตน ที่เคยผิดพลาดเกี่ยวกับเรื่องทั้งหมด^๕
อย่างน้อยวันละ ๓ เวลา คือทบทวนซักซ้อมอย่างน้อยวันละ
๓ เวลา.

ทำไมชอบไปรู้ไปชู้กันนัก, ไม่ช่างหวัมนเสียบ้าง
เลย, ไม่เห็นอย่างนั้นเอง เอาเสียเลย, มีแต่ตัวกู-ของกู
ยกหูชูหางอยู่; ไม่เห็นว่าทุกอย่างนั้นยึดถือไม่ได้ ไปยึด
ถือเข้าไม่ได้ มันจะกัดเอา. ตายก่อนตาย สบายเหลือ^๕
แล้วสมัครดับไม่เหลือสมัครที่จะไม่ให้มีการปรุงแต่งอะไรอีกต่อ
ไป ไม่ให้จิตใจไปหลงโง่หลงเข้าใจผิด แล้วปรุงแต่งอะไรอีก
ต่อไป.

นี่กินวันละ ๓ เวลา หมายความว่า ซักซ้อมทบทวน
สิ่งเหล่านี้อยู่เป็นประจำ วันละ ๓ เวลา, แล้วก็จะ
หมดโรคเป็นโลกอุดร. บอกอานิสสของยาน^๕ว่า กินเพื่อ
ความหมดสรรพโรค เป็นโลกอุดร, โลกอุดรแปลว่าอยู่

เหนือโลก กินยานแล้วอยู่เหนือโลก ซึ่งพูดเรื่องนี้มาเมื่อครั้งที่แล้วมานี้ เรื่องเหนือโลก ซึ่งเข้าใจผิดกันอยู่มาก. ที่ว่าเมื่อไรจะเหนือโลก เขาเอาไปไว้กันหมื่นปีแสนปี ต่อเมื่อบรรลุนิพพานจึงจะอยู่เหนือโลก.

ขอให้เหนือโลกไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่วันนี้ คือมีสติสัมปชัญญะพอ : อย่าไปโง่เมื่อมีอารมณ์มากระทบ, เมื่อมีอารมณ์เข้ามากกระทบ อย่าไปโง่ เข้าไปอยู่ใต้อำนาจของอารมณ์, ยกจิตใจขึ้นไว้ให้อยู่เหนืออารมณ์ให้ได้, เหนืออารมณ์นั้นแหละคือเหนือโลก เพราะว่าโลกนี่คืออารมณ์นั่นเอง.

คนที่ไม่เชื่อเขาก็จะพูดว่า เอ, นี่ท่านว่าเอาเอง, ท่านว่าเอาเอง ว่าอารมณ์คือโลก หรืออายตนะคือโลก. ขอให้ไปเปิดดูได้ในพระบาลี พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เองว่า อายตนะทั้ง ๖ คือโลก เรียกว่าโลก, อายตนะทั้ง ๖ นั่นคือมหาสมุทร ที่ตกที่จม.

ฉะนั้นเราจะต้องอยู่เหนือโลกเหนืออารมณ์, อย่าไปตกจมอยู่ใต้โลกใต้อารมณ์ มีสติสัมปชัญญะ อะไรมากกระทบ ตา ก็อย่าหลงรักหลงเกลียด, มีอะไรมากระทบหู ก็อย่า

หลงรักหลงเกลียด, มีอะไรมากระทบงู ก็อย่าหลงรักหลงเกลียด, มีอะไรมากระทบดิน ก็อย่าหลงรักหลงเกลียด, มีอะไรมากระทบผิวหนัง ก็อย่าหลงรักหลงเกลียด, มีอะไรมากระทบจิตเอง ก็อย่าหลงรักหลงเกลียด. นี่คือ **ไม่อยู่** ไตรารมณ์ก็คือ **ไม่อยู่** ไตรโลก เรียกว่าโลกุตตระ; เมื่อใด **จิตอยู่** ไตรอำนาจอารมณ์ เมื่อนั้นก็จมโลก, เมื่อใดจิตฉลาดพอ **ไม่จมอยู่** ไตรารมณ์ เมื่อนั้นก็เรียกว่า **อยู่เหนือโลก** เป็นโลกุตตระ.

นี่กินยาเหล่านี้อแล้ว เป็นโลกอุดรเด็ดขาดนั้นมันเด็ดขาด เป็นโดยเด็ดขาดไม่กลับไปอยู่ไตรโลกอีก, เมื่อยังเป็นคนธรรมดาสามัญอยู่อย่างนี้ มันก็เป็นธรรมดาแหละ เตี้ยวอยู่ไตรโลก เตี้ยวอยู่เหนือโลก, เตี้ยวอยู่ไตรโลก เตี้ยวอยู่เหนือโลก; แต่ก็ยังดีกว่าที่ไม่รู้จักอยู่เหนือโลกเสียเลย แล้วก็พยายามให้ระยะที่อยู่เหนือโลกมันมากขึ้น ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ระยะเวลาที่อยู่เหนือโลกให้มันมีมากขึ้น ๆ, ระยะเวลาที่จมโลก ๆ นั้น ให้มันน้อยลง. นี่อาศัยกินยาขนานนี้ แล้วก็หมดสรรพโรคเป็นโลกอุดร.

อาตมาไม่ใช่จะอวดตัว หรือว่าจะทวงบุญคุณ ;
 แต่จะต้องขอพูดว่า ได้พยายามอย่างยิ่งที่สุดแล้ว จนเกิด
 เรื่องเหล่านี้ ปรากฏออกมาในหมู่พวกเรา, มีเรื่องเหล่านี้,
 มีคำพูดชนิดนี้ มีคำสอนชนิดนี้ ปรากฏขึ้นมาในหมู่
 พวกเรา, ซึ่งเมื่อก่อนมันไม่มีนี้ หรือว่ามีที่ ไหน ก็จะทำให้
 ว่ามันไม่มี. ไปหาสิ่งที่ไหนมันมี ที่พูดให้มันชัด ให้มัน
 ง่าย ให้มันสะดวกอย่างนี้ มันไม่มี, แล้วยังจะพูดให้เป็นกลอน
 เพื่อให้จำง่ายเสียด้วย. นี่ไม่ใช่อวดตัว และไม่ใช่ทวงบุญ
 คุณ, แต่บอกให้รู้ว่า เราได้ทำให้มันเกิดความก้าวหน้า หรือ
 พาสาง ทาง^{๕๕}นั้นมา หลายอย่างหลายประการด้วยกัน.

นี้เรียกว่า ทางกวีโดยตรง คือครบถ้วนทั้งว่ามี
 ความคิดลึกๆ แล้วก็ออกมาอยู่ในบทกลอน. แต่ขอให้จำ
 ไว้ว่า แม้จะไม่อยู่ในรูปของบทกลอน แต่ถ้ามันอยู่ใน
 ความคิดลึกๆ ก็เรียกว่า เป็นเรื่องกวีได้ทั้งนั้น คือเป็น
 เรื่องของสติปัญญา.

คำย่อ ที่คิดขึ้นใหม่.

เอ้า, ที่นี้ก็จะยกจะพูดต่อไปถึงที่ว่าเราได้ทำให้มัน
 มีขึ้น แม้จะเป็นเพียงคำพูด แต่มันก็มีหลักปฏิบัติรวมอยู่ใน
 นั้นด้วย เรื่อง ๓ ส. เรื่อง ๓ ก. เรื่อง ๑๓ พ. นี่เป็นต้น.

เรื่อง ๓ ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ ก่อน^{นี้}
 ไม่มีใครพูด เราพูดขึ้นมาเพื่อให้สะดวกให้ง่ายในการพูด ใน
 การจำ ในการอะไร. เดี่ยว^{นี้}บ่อนติดแล้ว คำพูด ๓ คำ^{นี้}
 ไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ไปอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ ไปอยู่ในการ
 พุดจา ทางวิทยุก็ได้ยินบ่อย ๆ. มีคนพูดใช้คำพูดว่า สะอาด
 สว่าง สงบ ^{นี้}มีบ่อย. แต่บางคนอาจจะคิดว่าจะเสียเกียรติ
 ใช้คำของพุทธศาสนาไปเสียหมด, มันจะเสียเกียรติ เลย ไปกลับ
 หน้ากลับหลังกันเสียบ้าง เพื่อจะให้^{นี้}เป็นคำพูดของตัวเอง. ที่
 เราพูด สะอาด สว่าง สงบ^{นี้} เขากลับเอา สงบ ไปไว้
 ก่อน เป็น สะอาด สงบ สว่าง ^{นี้}ก็มี, แต่เห็นได้ชัดว่า มันมี
 มูลเหตุมาจากคำพูดที่เราพูดอยู่ก่อน^{นี้}. ไปคอยฟังให้ดี ใน
 หน้าหนังสือพิมพ์ก็มี ในวิทยุก็มี หน้าหนังสือพิมพ์ก็มี ที่พูด
 ด้วยคำ ๓ ส. ^{นี้}.

แล้ว ๓ ก : กิน กาม เกียรติ ^{นี้}เมื่อเข้า^{นี้}ก็ได้
 ยินวิทยุเขาใช้คำ^{นี้} มันง่ายดี เมื่อจะสรุปรวมเรื่องที่คนมันโง่
 มันหลงกันนั้น. เขาใช้คำว่า กิน กาม เกียรติ ๓ พยางค์
 เท่านั้นพอ พอหมดเลย ว่า อย่าหลงในเรื่องกิน กาม
 เกียรติ กันนักเลย. เรื่องกิน มันก็หลงกันมาก โดยเฉพาะ

เตี๋ยวนั้นมันยิ่งกินอร่อย จะกินให้อร่อย, เรื่องกามารมณ์
ก็สนับสนุนกันสุดเหวี่ยง, เรื่องเกียรติยศชื่อเสียง ก็เกิตทุน
กันมาก. กิน กาม เกียรติ ๓ คำนี้ก็ป็นปัญหาขึ้นมา,
เพราะว่าไม่รู้จักเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้ง ๓ นี้ให้ถูกวิธีนั่นเอง.

เราไม่ได้บอกว่า อย่าเกี่ยวข้องกับ สิ่งเหล่านั้น;
มันต้องเกี่ยวข้องกับ เรื่องกินอาหารมันก็ต้องเกี่ยวข้อง,
เรื่องกามคุณ เรื่องเพศ เรื่องอะไร มันก็ต้องเกี่ยวข้องตาม
สมควรแก่ความเป็นปฤษณนี้, เรื่องเกียรติยศชื่อเสียงก็เหมือน
กัน แม้เราไม่ยอก แต่ถ้าว้าทำดี มีประโยชน์ คนเขาก็ให้
เกียรติเอง, มันหลักไม่พ้น อย่างนี้. เรื่องกิน กาม เกียรติ
มันจึงเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้อง. อย่าเข้า
ไปเกี่ยวข้องด้วยความโง่ความหลง มันจะกัดเอาอีก
แหละ.

ที่นี้เรื่อง ๑๓ ฟ. ๑๓ ฟ, นานแล้ว มีคนเอา
ไปพูดบ้างเหมือนกัน แต่พูดในทางเยาะเย้ย ๑๓ ฟ. ที่เรา
พูดนี้ ฟ. แพบ ฟ. เพ็ด ฟ. เพื่อ ฟ. ฟุ่ง ฟ. เพื่อน ฟ. ฟุบ
ฟ. เฟะ ฟ. ฟ้าม ฟ. ฟั่น ฟ. เฟี้ยว ฟ. ฟอน ฟ. ฟาง
ฟ. เฟอย นี้ ๑๓ ฟ.

ฟ. แฟบ คือ ศีลธรรมมันแฟบ ในโลกปัจจุบัน
 นี้ ศีลธรรมกำลังลดลงๆ เหลือริบหรี่เต็มที เรียกว่าศีลธรรม
 มันแฟบ.

นี้ ฟ. เฟ็ด ก็คือการศึกษา การศึกษาในโลก
 กำลังเดินเฟ็ด ออกนอกลู่ นอกทาง ทำให้คนหลงไหลแต่
 เรื่องปากเรื่องท้อง, ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือธรรมะอะไร
 เลย. การศึกษาเอาแต่ให้คนมันฉลาด สามารถในการทำมา
 หากิน ในการหาประโยชน์เป็นวัตถุ เป็นเนื้อเป็นหนังของตนๆ
 แต่ละคนๆ. นี่การศึกษาอย่างนี้เราเรียกว่ามันเฟ็ด คือมัน
 เนไปนอกทาง.

นี้ ฟ. เพื่อ, เมื่อการศึกษาเฟ็ด ประชาธิปไตย
 มันก็เพื่อ, ประชาธิปไตยกำลังเพื่อ จนจับจุดอันแน่นอน
 อันยังยืนไม่ได้, มันเพื่อเกินไป จนเป็นพูดได้ตามใจคือไทย
 แท้, ที่เพื่อมากๆ ที่ได้ยินบ่อยๆ ก็คือว่า ฝ่ายค้านนั้นแหละ
 ฝ่ายค้านจะค้านให้พังให้ทลาย ฝ่ายค้านนั้นมันไม่ใช่ค้านเพื่อ
 ให้ดี ให้ถูก ให้ตั้งอยู่อย่างถูกต้อง จะค้านให้พัง. ประชา
 ธิปไตยมันเพื่อ ในที่ประชุมสภานั้น ฝ่ายค้าน จะค้านให้พัง
 ไม่ใช่ค้านให้พอถูกต้อง ให้พอเหมาะสมพอดี งดงาม ให้

อยู่ได้. ^๕นี้เราเรียกว่าประชาธิปไตยมันเพื่อ แล้วมันยังเพื่อ
อีกมากมาย : การเลือกผู้แทนที่ดี การอะไรก็ตามมันเลยขอบ
เขตทาง^๕นั้น.

ที่^๕นี้ ฟ. ฟุ้ง, เด็กๆทั้งหลายก็ฟุ้ง เพราะว่า
ระเบียบแบบแผนมันไม่อยู่ในร่องในรอย. ประชาธิป-
โตยก็ยังเพื่อ ยุวชนก็ฟุ้ง, เด็กๆมันก็ฟุ้ง. เจียน^๕พุดกับเด็กๆ
รู้เรื่องเมื่อไรเล่า, เด็กๆเขาจะเป็นพ่อแม่เสียเอง เขาจะกลับ
กัน นี่เรียกว่ายุวชนมันฟุ้ง มันพุดกันไม่รู้เรื่อง.

ที่^๕นี้ ฟ. เพื่อน, การปกครองมันก็เพื่อน ถึง
ขนาดนั้นแล้ว การปกครองบ้านเมืองมันก็เพื่อน คือมัน^๕พิน
เพื่อน.

ที่^๕นี้มันก็ ฟ. ฟุบ, คือการเมือง การเมืองทั้งหลาย
มันก็ฟุบ คือลดลง ไม่เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า.

แล้วมันก็ เฟะ, ฟ. เฟะ คือสังคมมันเฟะ, สังคม
กำลังสกปรก.

แล้วมัน ฟ. ฟ้าม คือเศรษฐกิจทั้งหลายมันฟ้าม
เรียกว่ามันมาก มันยุ่งไปหมด, แต่มันหาสาระอะไรไม่ได้.

แล้วมันก็ ฟ. ฟัน คือ ศาสนาของเราเนี่ยมันกำลัง
 ฟันเพื่อน. ประชาชนทั่วไปเขาอยากได้เงินอยากได้ของ
 ไม่อยากได้มรรค ผล นิพพาน; แต่เราก็ก็นสอนเขาให้สนใจ
 เรื่องมรรค ผล นิพพาน เนี่ยมันฟัน, แล้วมันกำลังฟันนี้มาก
 ขึ้นทุกที ประชาชนไม่ต้องการพระศาสนา ตรงตาม
 ความหมายของคำว่าศาสนา.

ที่^{นี้} ฟ. เฟี้ยว ก็คือวัฒนธรรม; เมื่อศาสนา
 มันฟันเพื่อน อะไรมันยุ่งอย่างนั้นแล้ว, วัฒนธรรมมัน
 ก็เฟี้ยว, หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีทั้งามที่
 สุภาพเรียบร้อยนั้น มันกลับกลายเป็นเรื่องเฟี้ยวฟ้าว
 คือเต็มไปด้วยอำนาจของกิเลส, เป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริม
 กิเลส ไม่ใช่ควบคุมกิเลส. วัฒนธรรมเฟี้ยว ขนบธรรม-
 เนียมประเพณีจัดขึ้นเพื่อจะส่งเสริมกิเลสเสียแล้ว, ไม่ใช่เพื่อ
 ควบคุมกิเลสอย่างแต่ก่อน.

ที่^{นี้} ฟ. ฟอน ประเทศชาติก็ฟอน, ถูกหนอน
 บ่อนข้างในให้ฟอน, ประเทศชาติจึงไม่มีแก่นแข็ง มัน
 ถูกฟอน.

แล้ว รัฐธรรมนูญก็ ฟ. ฟาง ก็จะเป็นกระดาด
ฟาง.

แล้ว ความเป็นไทยก็ ฟ. เฟอຍ ความเป็นคนไทย
ของเราก็เพื่อเจ้าเฟอຍไป.

นี้อาตมาเรียกว่า ๑๓ ฟ. ไม่มีใครเคยได้ยิน พอ
พูดออกไปเขาไม่สนใจจะพิจารณา เขาว่าบ้า ๆ บอ ๆ อะไร.
แต่อาตมาก็ยืนยันว่า ทั้งหมดนี้ยืนยันยืนยันอยู่ว่าจริง ยังจะต้อง
รับรู้ ยังจะต้องแก้ไข.

อ่านอีกทีก็ได้ว่า ศีลธรรมมันแพบ การศึกษามัน
เฟ็ด ประชาธิปไตยมันเฟือ ยุวชนมันฟุ้ง การปกครองมัน
เฟือน การเมืองมันฟุบ สังคมมันเฟะ เศรษฐกิจมันฟ้าม
ศาสนามันฟั่น วัฒนธรรมมันเฟี้ยว ประเทศชาติมันฟอน
รัฐธรรมนูญมันฟาง ความเป็นไทยมันเฟอຍ. คำว่า เฟอຍ
นี้หมายถึงมันไปอย่างอ่อนแอ, ไหลไปอย่างอ่อนแอ, เรา
จึงไม่ได้รับประโยชน์และความสุขที่เราควรจะได้รับ.

นี่ขอให้พยายามให้เห็นว่า อาตมาได้พยายามเท่าไร,
ได้พยายามเท่าไรในการหาวิธีต่าง ๆ นานา ๆ หลายชนิด
หลายแบบ เพื่อมาใช้ในการเผยแผ่พระศาสนา และ ยัง

จะฝากไว้กับภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายทุกคน ว่าเรายังจะต้องช่วยกันอย่างนี้ สืบต่อไปอีก. ใครมีความคิดความนึกสติปัญญาอะไร ช่วยค้นหาวิธีการ หลักการ คำพูด วิธีสั่งสอนอะไรก็ตาม ให้สำเร็จประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ก็เพื่อว่าธรรมะมีอยู่ ศาสนามีอยู่ สันติภาพและสันติสุขจะมีอยู่.

ถ้อยคำเกี่ยวกับการอบรมเด็ก.

ที่นี้ยังอยากจะแสดงของเบ็ดเตล็ด เรื่องเกี่ยวกับเด็ก ๆ พยายามที่จะทำให้เด็ก ๆ เขาเกิดความคิดความนึก แล้วจดจำไว้อย่างแม่นยำง่าย ๆ เช่นว่า ลูก นี่สำหรับเด็ก ๆ นะ, เรื่องเกี่ยวกับเด็ก ๆ ฟังทางเด็ก ๆ, ให้เด็ก ๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมะ.

คำว่า ลูก นั้นมันไม่ใช่เพียงแต่ลูกที่ออกมาจากท้องแม่ เหมือนผลไม้, ว่า ลูกนั้นมันคือผู้ที่เกิดมาเพื่อให้พ่อแม่สบายใจ. ถ้าว่าใครเกิดมาทำให้พ่อแม่ร้อนใจคนนั้น ไม่ใช่ลูก ไม่ใช่บุตร ไม่ใช่บุตรหรือลูก คนนั้นเป็นอะไรก็ไม่รู้ พูตไปมันจะหยาบคาย, มันจะเป็นก้นอะไรก็ไม่รู้, ถ้า

มันเกิดมาทำให้พ่อแม่ร้อนใจ ไม่สบายใจ. ถ้าเป็นบุตร
หรือเป็นลูก ต้องทำให้พ่อแม่สบายใจ พอใจในการที่ได้
มีลูกนั่นเอง ก็ชื่นชมในการที่ได้มีลูก.

นี้ **บิตามารดา** ไม่ใช่เพียงแต่ผู้ที่ให้เกิดมา, บิตา
มารดาคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบ, รับผิดชอบความใช้ได้
หรือความใช้ไม่ได้ของลูก. ถ้าลูกมันใช้ไม่ได้ ก็ต้อง
โทษบิตามารดา, บิตามารดาต้องรับผิดชอบตลอดเวลา ถ้า
ลูกเป็นอะไรไป. ^๕เดี๋ยวนี้เขาพูดกันน่ากลัว, เมื่อเช้าก็ยังได้
ยินวิทยุพูดอยู่ทุกวัน ที่ว่า แม่ต้องออกไปนอกบ้านไปหางาน
หาเงินช่วยครอบครัว, บางคนยังพูดว่า ออกไปหาอีกคนหนึ่ง
แม่ออกไปหาอีกคนหนึ่ง ก็ยังไม่ค่อยพอกินเลย เขาว่าอย่างนั้น.

อาตมาก็คิดว่า ^๕แม่ถ้าอย่างไรรก็ช่วยดูแลลูก อย่า
ให้มันเป็นอย่างอื่นไปเสีย, ให้เป็นบุตรที่ดี เป็นมนุษย์ที่ดี. ถ้า
ฝ่ายแม่จะต้องหาเงินช่วยพ่ออีกแรงหนึ่งก็หาชนิดที่ว่าดูแลลูก
ได้ด้วย คือว่าหางานมาทำที่บ้าน แล้วดูแลลูกไปพลาง แล้วก็
ทำงานเป็นรายได้ไปพลาง ช่วยพ่อ. ก่อนนี้เขาไปทำงานที่
นาที่ไหน เขาก็เอาลูกเขว่นหลังไปด้วย. คือเขาไม่อยากจะ
ห่างลูก ไม่อยากจะทิ้งลูกให้^๕เป็นลิงเป็นค่าง เมืองจีนก็มี

เมืองไทยก็มี สะพายลูกแขวนหลังไปด้วย ไปทำนา ทำไร่ ทำอะไร ก็เพราะไม่อยากจะห่างลูก.

เดี๋ยวนี้ความเป็นแม่เป็นลูกมันน้อยไป, ลูกไม่รู้ความรู้สึกความเป็นแม่ เช่น ไปเกิดที่โรงพยาบาล เขาก็ให้กินน้ำอะไรไม่รู้ ไม่ใช่นมของแม่, ไม่ใช่อยู่ในอกของแม่ ไม่ใช่อบอุ่นอยู่ในอกของแม่ แล้วเกิดความรู้สึกว่าแม่, เต็กๆ ไม่มีโอกาส; เพราะคนอื่นเลี้ยง แล้วกินน้ำนมวัวนมควายน้ำขวด น้ำผักอะไรก็ตาม ซึ่งไม่ใช่นมของแม่, แล้วมันผิดทั้งทางร่างกาย คือไม่ได้รับของที่ถูกต้องตามธรรมชาติ, แล้วมันผิดทั้งทางจิตใจ. ความรู้สึกรักแม่อย่างสุดซึ้งมันก็ไม่มี; ฉะนั้นเด็ก ๆ นั้นโตขึ้นมาโดยไม่รู้ความหมายของแม่ด้วยจิตใจ, นาน ๆ แม่จะมาอุ้มสักทีหนึ่ง เลยไม่มีความหมายอันแท้จริงของแม่ ผั่งอยู่ในใจของลูก. นี่ความเป็นพ่อเป็นแม่มันจึงสูญเสียความหมายไป.

ถ้าลูกกอดอยู่ในอก คุณนอนอยู่ตลอดเวลา อย่างนี้มันมีความรู้สึกผั่งแน่นชนิดหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนยาก จะรักพ่อรักแม่, แม่รักลูก ลูกรักแม่ อย่างที่เปลี่ยนไม่ได้คือสุดซึ้งที่สุด. ฉะนั้นการฝืนใจพ่อแม่นั้นก็ไม่มี เพราะมันรักพ่อแม่

อย่างว่าตายก็ได้, ไม่ฝืนความต้องการของพ่อแม่. ฉะนั้น พ่อแม่คือผู้ที่ต้องรับผิดชอบลูกที่เกิดขึ้นมา, แล้วลูกเกิดมาก็เพื่อทำให้พ่อแม่สบายใจ.

ถ้าจะดู บุญคุณของพ่อแม่ ก็เหมือนกับว่า พ่อแม่เป็นธนาคาร ที่ลูกเบิกเงินได้โดยไม่ต้องฝาก; ลูกไม่ต้องฝาก แต่เบิกเงินได้เรื่อย นั่นคือพ่อแม่. ถ้าว่าเด็ก ๆ เขามองเห็นพ่อแม่ในลักษณะอย่างนี้ เขาก็รักพ่อแม่สุดชีวิต จิตใจ ไม่มีอะไรที่จะฝืนใจพ่อแม่อย่างนี้.

เรื่องสำหรับเด็ก ๆ นี้ อาตมามองเห็นว่า ยังมีอีกมาก ที่จะต้องช่วยให้เด็ก ๆ เข้าใจถูกต้อง เข้าใจธรรมชาติถูกต้อง หรือเข้าใจความจริงของธรรมชาติอย่างถูกต้องยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

เดี๋ยวนี้ชนบทรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมมันเปลี่ยน เป็นไปในทางที่ให้ห่างเหินให้ไม่เข้าใจ; ถ้าเป็นไปอย่าง สมัยก่อนโน้นไม่ต้องสอน มันมีอยู่แล้วในวัฒนธรรม ในประเพณีมันถูกต้องอยู่แล้ว : เลี้ยงลูกอย่างไร อะไรอย่างไร, แม้แต่การสมรสอย่างไร อะไรมันก็ถูกต้องไปหมด ไปในทางที่ธรรมชาติต้องการ, เกิดความยึดเหนี่ยวใน

ครอบครัวย่างสูงสุด มันเป็นครอบครัวที่ทำลายไม่ได้ เพราะ
มีธรรมะเหล่านี^๕น.

ที่นี่ยังมีสอนเด็ก ๆ **เรื่อง ๕ ดี**; ช่วยจำกันไปด้วย
ให้เด็ก ๆ เขาสนใจอยู่เสมอว่า เราจะเป็นบุตรที่ดี เป็น
ศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี เป็นสาวกที่ดี.
ให้เด็ก ๆ ท่องด้วยปาก ให้คิดด้วยใจ, แล้วก็จำไว้ปฏิบัติด้วย
ว่าเราจะเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา, เป็นศิษย์ที่ดีของครูบา-
อาจารย์, เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน, เป็นพลเมืองที่ดีของ
ประเทศชาติ, เป็นสาวกที่ดีของพระพุทธเจ้า. ให้เด็ก ๆ
เขาจำ ๕ ดี, **ดีมีอยู่ ๕ ดี** นี้ไว้ให้มั่นคง ถือเป็นหลักสูง
สุดของผู้ที่เป็นบุตร, แล้วก็จะได้เกิดมาเป็นบุตรที่ดีที่สุด ที่
มันจะดีได้, เป็นบุตรที่ดีที่สุดกว่าบุตรทุกชนิด.

นี่ต้องการจะโฆษณา หรือว่าจะอวดอ้างว่า เป็นผล
ของการที่เราโฆษณา; เมื่อเราโฆษณาก็ทำให้เกิดผลอย่างนี้
แล้วก็ยังประสงค์ที่จะให้ช่วยกันโฆษณากันต่อไป, ช่วยกัน
เผยแผ่ธรรมะในลักษณะนี้อีกต่อไป, ที่ลึกให้มันดั้น ที่
มันจำยากให้มันกลายเป็นจำง่าย โดยอาศัยกายกถอน
หรือกวีนิพนธ์, และให้มันเป็นคำที่ฟังแล้วน่าอัศจรรย์ แล้ว

ก็จับอกจับใจ เชื่อว่ามนุษย์นั้นจะกระตือรือร้น มันจะคึกคัก
มันจะไม่ทรุดต่ำลงไป คือความไม่มีศีลธรรม.

นี่เรียกว่า การใช้กวีเป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ
เป็นสิ่งประติษฐิ์ที่เราได้ทำให้เกิดขึ้น มีขึ้นมา นี่เป็นข้อหนึ่ง
การใช้กวีให้เป็นประโยชน์ กวี ก็อธิบายความคิดที่ลึกๆ ให้
คนอื่นได้. นี่เป็นกวี แล้วใช้เป็นกาพย์กลอนได้ด้วยก็ยิ่งเป็นกวี.

อธิบายคำธรรมะ ให้เต็มตามความหมาย.

ทีนี้ข้อต่อไป เรื่องที่ว่า เราจะใช้คำสำหรับพูด คำ
ธรรมะสำหรับพูดให้มันเต็มทุกความหมาย ให้มีความหมาย
เต็มที่ว่า โดยพยัญชนะก็ให้เขาเข้าใจแจ่มแจ้ง, โดยอรรถะ
คือเนื้อความ ก็ให้เขาเข้าใจแจ่มแจ้ง. พูดเป็นคำสั้นๆ ก็ให้
ชัดเจนเพื่อจำง่าย และรายละเอียดของมันก็ให้มีอยู่ครบถ้วน
ให้รู้จักคิดนึก และที่เคยใช้กันแคบๆ ก็ขอให้ใช้ให้กว้าง.
นี่เราประสงค์อย่างยิ่ง ที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้าในทาง
เผยแผ่ธรรมะ.

ยกตัวอย่าง สักคำหนึ่ง เช่นคำว่า ทุกข์, ทุกข์หรือความทุกข์. ความทุกข์เรารู้จักกันเพียงความหมายเดียวว่ามันเจ็บปวดหรือทรมาน ว่ามันทนไม่ค่อยได้ ทนยากทนลำบาก, นี่คือการทุกข์; ถ้าเพียงเท่านั้น มันธรรมดาเกินไป. ต้องเอาความหมายที่เหลืออยู่มาใช้ด้วย แล้วมันยังจะไปขัดกับพระบาลีที่ว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, สังขารทั้งปวงที่ไม่มีจิตไม่มีวิญญาณมันจะทุกข์ได้อย่างไร เพราะมันรู้สึกไม่ได้. ความรู้สึกว่าเป็นทุกข์นั้น มันรู้สึกได้แต่สังขารที่มีจิตมีวิญญาณ, เช่นมนุษย์และสัตว์เป็นต้น. แต่ท่าน ตรัสว่า สังขารไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์ สังขารเป็นอนัตตา ก็เลยฟังไม่ออกเองว่า สิ่งที่ไม่มีความวิญญานนั้น มันจะเป็นทุกข์ได้อย่างไร.

ข้าพเจ้าขอบอกให้ทราบว่า คำว่า ความทุกข์ คำเดียว^๕ มีความหมายอย่างน้อยก็ ๓ ความหมาย : ความหมายที่ ๑ว่า ทรมาน นี่ไม่ต้องอธิบาย. ความหมายที่ ๒ คือ น่าเกลียดน่าระอาใจ, น่าเกลียดน่าระอาใจ หมายความว่ามันไม่เที่ยงมันเปลี่ยนแปลง, มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั่นเอง มันจึงมีอาการที่เรียกว่าน่าเกลียด, คำว่า น่าเกลียด ก็คือคำ

ว่าทุกข์ นั้นแหละ ทุ แปลว่า เกลียด หรือน่าเกลียด, อิกข
แปลว่า เห็น หรือดู, ทุกข แปลว่า ดูแล้วน่าเกลียด. เช่น
ก่อนหินนี้ มีความทุกข์ มีอาการแห่งความทุกข์ เพราะดู
แล้วมัน น่าเกลียด ก็มันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย,
ไม่เป็นก้อนหินชนิดนั้นอยู่ได้.

ถ้าใครมองเห็นอย่างนี้แล้ว ก็จะเห็นความหมาย
ของคำว่า ความทุกข์ที่มัน มีอาการที่น่าเกลียด เพราะมัน
ไม่เที่ยง เพราะมันเปลี่ยนแปลง, เพราะมัน อยู่ได้
อำนาจเหตุปัจจัย แล้วก็น่าเกลียด. จะเห็นว่า แม้แต่ก้อน
หินดินทรายนี้ มันก็มีอาการแห่งความทุกข์ มีลักษณะแห่ง
ความทุกข์คือดูแล้วน่าเกลียดที่มันเปลี่ยนแปลงมันเป็นภาพ
ลวงตา มันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย; พอเราเห็น
ข้อนี้เข้าแล้วเราก็จะไม่ไปยึดถือว่าเป็นของเที่ยง เป็นของน่า
ยึดถือ.

ถ้ามีความรู้อย่างนี้ แล้วก็ไปดูเพชรชรี เพชรที่แพง
นัก ที่ผู้หญิงโดยเฉพาะเขาชอบช้อนัก ก็จะเห็นว่าเพชร
นี้ก็มีอาการอย่างนี้ คือ เปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัย หลอก
ลวง มาया พรางตา. เพชรก็มีลักษณะแห่งความทุกข์

เพราะดูแล้วมันก็น่าเกลียด เพราะมัน ไม่เที่ยงและหลอกลวง; ถ้าเขาเห็นอย่างนี้เขาคงไม่ซื้อเพชรดอก, เขาคงไม่หลงซื้อเพชรกันนักดอก เพชรมันคงจะขายยากขึ้นบ้าง, แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่มองในแง่อย่างนั้น, เขาเห็นสวยงาม เห็นน้ำได้น่ามี น้ำหลงไหลกันไปหมด ได้แล้วก็ดีใจ, แล้วก็ยังไปวัดคนอื่นด้วย. นี่หมายความว่าจิตฟุ้งซ่าน จะเป็นคนบ้าอยู่แล้ว.

ฉะนั้นขอให้ดูว่า สังขารทั้งปวง ที่ว่ามีลักษณะแห่งความทุกข์ คือมันมีลักษณะที่น่าเกลียด เพราะมันไม่เที่ยง มันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย, เหตุปัจจัยย่อมมันอยู่เสมอ. นี่ ความหมายที่ ๒ ว่า ดูแล้วน่าเกลียด เห็นแล้วน่าเกลียด.

ที่นี้ ความหมายที่ ๓ เขาว่า ว่างอย่างน่าเกลียด ว่างจากสาระที่ควรยึดถืออย่างน่าเกลียด : ที่ว่าน่าเกลียด, ขี้ ว่าว้าง, คำว่า ขี้ นี้หมายถึง อากาศซึ่งเป็นที่ว่าง ก็ได้ ก็เรียกว่า ขี้ เหมือนกัน; ขี้ หรือ เข แปลว่า ว่าง, ว่างอย่างน่าเกลียด. สังขารทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต

รู้สึกหรือไม่รู้สึก, สังขารทุกชนิดนี้เป็นสิ่งที่ว่างอย่างน่าเกลียด.

ว่างจากอะไร? ก็ว่างจากคำ, ว่างจากความหมาย ที่ควรจะยึดถือ, ไม่มีความหมายแห่งตัวตน ที่ควรจะไปยึดถือ. เช่นเดียวกับ ร่างกายนี้ ไม่มีความหมายแห่งตัวตนอันแท้จริง, ไม่ควรจะไปยึดถือ; แต่ก็เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือของคนโง่ ของคนหลง. ภาษิตอย่างนี้มีในพระบาลีมากมาย : ถ้าเห็นว่ามันว่างจากสาระที่ควรยึดถือ, ไม่มีตัวตนที่จะไปยึดถือได้, ไปยึดถือเข้าก็เป็นคนโง่ เพราะไปยึดถือของว่าง จะให้เป็นตัวตนขึ้นมา. ถ้าเห็นว่ามันว่างจากตัวตนอย่างนั้นแล้วมันก็ไม่ยึดถือ.

ฉะนั้นคำว่า ทุกข์ไม่ได้แปลว่าเจ็บปวดทรมานอย่างเดียว, มันมีความหมายถึงอีก ๒ ความหมายว่า ดูแล้วน่าเกลียด คือ หลอกหลวงเป็น มายา แล้วอีกความหมายหนึ่งว่า มัน ว่างจากสาระแห่งตัวตน อย่างน่าเกลียดอีกเหมือนกัน เราคิดว่ามันจะมีสาระ มีตัวตนบ้าง แต่เอาเข้าจริง มันไม่มีสาระหรือตัวตนเลย นี่เรียกว่าว่างอย่างน่าเกลียด.

นี่ขอให้ศึกษาให้รู้ ให้ใช้พูดจา หรืออะไรก็ตามให้ถูกต้องว่า ความทุกข์, ทุกข์ นั้นมันมีอยู่ถึง ๓ ความหมาย : ว่าเจ็บปวดทรมาน, ว่าดูแล้วน่าเกลียด, แล้วก็ว่า ว่างอย่างน่าเกลียด. ดังนั้น เมื่อไม่ได้เจ็บปวด ไม่ได้ทรมานอยู่ ก็ขอให้ดูให้เห็นว่า มันเป็นทุกข์ด้วยเหมือนกัน, ถ้าเจ็บปวดทรมานอยู่ มันก็เห็นง่าย เด็ก ๆ มันก็รู้สึกได้. เดียวนี้ไม่ได้เจ็บปวด ไม่ทรมาน บางทีก็สนุกสนานเพลิดเพลินอยู่ ก็ให้ดูให้รู้ว่า ความสนุกสนานนั้นแหละมันก็เป็นความทุกข์ คือดูแล้วน่าเกลียด ความสุขสนุกสนานไปดูเข้าแล้วก็น่าเกลียด, ความสุขสนุกสนานที่หลงใหลกันนัก มันว่างอย่างน่าเกลียด ว่างจากสาระอย่างน่าเกลียด.

แต่ถึงอย่างไร ข้อนี้มันมีมูลมาจากอนิจจัง ความไม่เที่ยง ; ต้องเห็นความไม่เที่ยงอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง เต็มที่เพียงพอเสียก่อน เป็นรากฐานเสียก่อน, แล้วก็ จะเห็นความดูแล้วน่าเกลียด, หรือว่างอย่างน่าเกลียดได้โดยง่าย, ถ้าไม่มองเห็นอนิจจังของสังขารเหล่านั้นแล้ว มันก็เห็นทุกข์ในความหมายนี้ยาก.

ส่วนความหมายเจ็บปวดนั้นมันเป็นไปได้ง่าย รู้สึก
ไต่เองตามธรรมชาติ, พอเจ็บปวดแล้วรู้สึกว่าเป็นทุกข์
เพราะว่าคนธรรมดา ย่อมยึดถือตัวตน เมื่อตัวตนเจ็บปวดมัน
ก็เป็นทุกข์. ผู้ที่ไม่ยึดถือตัวตนเท่านั้น ที่จะเห็นว่า
ความเจ็บปวดเป็นสักแต่ว่าความเจ็บปวดเท่านั้น, หาใช่
เป็นความทุกข์ไม่ คือหมดอุปาทาน หมดความยึดถือแล้ว.
เมื่อเจ็บปวดขึ้นมา ท่านก็ไม่รู้สึกว่าเป็นทุกข์ รู้สึกว่ามันเป็น
เพียงความรู้สึกเจ็บปวดเท่านั้น ไม่มีความหมายแห่งความ
ทุกข์. ดังนั้นมันก็เป็นทุกข์น้อยแหละ คือว่าทรมาณน้อย ;
ถ้าเห็นเป็นเจ็บปวดด้วย เป็นความทุกข์ในความหมายว่า กุ
จะตายด้วย, แล้วมันก็เป็นทุกข์ใหญ่ เป็นทุกข์มาก. น
มันเป็นส่วนที่เป็นอุปาทาน : ยึดมันถือมันว่ามีตัวกู กุ
จะตายเพราะความเจ็บอันนี้, อย่างนั้นมันทุกข์มาก.

อยากจะกำหนดว่า สัตว์เดรัจฉาน เช่นสุนัข
เป็นต้น มันเจ็บ มันก็เจ็บ รู้สึกเจ็บ เป็นไปตามความเจ็บ
เท่านั้น, ความคิดที่จะเลยไกลไปถึงว่า กุจะตายนั้น คงคิดไม่
เป็น. สัตว์เช่นสุนัขและแมวเป็นต้น เพราะฉะนั้นมันต้อง
ทุกข์น้อยกว่ามนุษย์แหละ, ในกรณีที่ถูกทำให้เจ็บปวด

นั่นแหละ มันจะมีความทุกข์น้อยกว่ามนุษย์ เพราะมัน
คิดไม่เป็น, มันยึดถือไม่เป็น.

นี่เราจะต้องศึกษาให้ดีๆ ว่า ความทุกข์อันแท้จริง
มันหมายถึงยึดมั่นถือมั่น จนเกิดความทุกข์ทรมานทาง
จิตใจด้วย ไม่ใช่เพียงแต่ทางกาย, ความเจ็บปวดทางกายนั้น
มันก็เป็นทุกข์ก็จริงแหละ อย่างหนึ่งเท่านั้น. แต่ถ้ายึดมั่น
ถือมั่นแล้ว มันจะเจ็บปวดทรมานในทางจิตใจเต็มที่อีก
ด้วย, อันนี้ใหญ่กว่า มากกว่า หนักกว่า มันเป็นความทุกข์
ที่สมบูรณ์.

ขอให้รู้จักสังเกตว่า มันมีอยู่ ๒ ชั้นอย่างนี้ ถ้า
อย่างไรแล้วชั้นหลังอย่าให้มีเลย, ให้มีแต่ว่าเจ็บปวดอย่าง
รู้สึกอย่างนี้ เจ็บปวดอยู่ที่ประสาทตรงนี้ เป็นอย่างนี้ เจ็บ
ปวดเท่านั้น; อย่าให้ความคิดมันเลยไปถึงว่า กูจะตาย,
นั้นมันจะเจ็บปวดถึงใจ มันก็เจ็บปวดมากขึ้น, แล้วบางทีก็
จะตายไปจริงๆ ด้วย, ถ้ามันยึดมั่นอย่างนั้น มันจะตายเพราะ
ความกลัวนั่นแหละ กลัวจนตาย. สัตว์ไตรภพที่มันมี
ความกลัวมาก กลัวจนตาย ก็มีอยู่ ทั้งที่ไม่มีอะไรกัด ไม่ได้

ถูกกัมมันต์ตายก็มี สัตว์เช่นหนูอย่างนี้ พอแมวตะครุบบางที
ไม่ถูกมันก็ตายก็มี เพราะมันตายด้วยความกลัว.

ความทุกข์มีความหมายถึง ๓ ความหมาย เรารู้จัก
มันให้ครบทุกความหมายเรื่องอื่นๆก็เหมือนกันอีก ทุกเรื่อง
ทุกคำมันจะมีความหมายหลายความหมาย ถ้าเรารู้จักความ
หมายของคำ ของสิ่งเหล่านั้นทุกความหมายแล้ว ง่ายที่สุดที่
จะเข้าใจธรรมะ.

คำที่สำคัญเช่นคำว่า อนัตตา, อนัตตา นี้มีความ
หมายหลายความหมาย ล้วนแต่ละเอียด ก็ต้องศึกษากัน
ต่อไป, เรียกว่าค่อยๆศึกษา ให้รู้ความหมาย คืออรรถะให้
มากขึ้น พยัญชนะนั้นรู้แล้ว ยึดถือไว้แล้ว จำได้แล้ว ว่า
ทุกข์ แต่ความหมายหรืออรรถะนั้นมีหลายความหมาย.

นี่เห็นจะพอเข้าใจได้แล้วว่า ที่แล้วมาเรารู้ความ
หมายของแต่ละคำไม่ครบถ้วน ต่อไปขอให้สนใจ ให้รู้ความ
หมายของแต่ละคำให้ครบถ้วน.

ปัญหาเรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์.

เฮ้, ที่นี้มีเบ็ดเตล็ดอีกเรื่องหนึ่งขอฝากไว้ เพราะ
ว่าหมวดนั้นมันจะจบแล้ว หมวดฟ้าสาทางธรรมโฆษณ์ อีก

เรื่องเดียวกันว่า ปัญหาที่ยาก คือไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์
ปัญหาที่ยากเดียวกัน คือปัญหาที่มีอยู่ระหว่างไสยศาสตร์
กับพุทธศาสตร์.

ความยุ่งยากมีอยู่ ๒ ชั้น คือว่าตามธรรมดาเด็กเกิด
มา คนเกิดมา ต้องไปยึดถือไสยศาสตร์ก่อน โดยที่ช่วย
ไม่ได้, ยึดถือไสยศาสตร์จนเป็นเจ้าเรือน แล้วจะให้มา
เปลี่ยนหรือเลิกนั้นมันเลิกยาก. แล้วอีกความหมายหนึ่ง
อีกชั้นหนึ่งก็คือว่า เดียวนี้เขานิยมส่งเสริมไสยศาสตร์กัน
ตั้งแต่เบื้องต่ำสุดจนถึงเบื้องสูงสุด ในบ้านในเมืองนี้เขานิยม
เรื่องไสยศาสตร์กันจนเต็มที ตั้งแต่ต่ำสุดจนถึงสูงสุด.

จะพูดในเรื่องที่ ๑ ก่อนว่า พอเราเกิดมา เราก็
ถูกอบรม ให้เข้าไปอยู่ในกรอบของไสยศาสตร์โดยไม่
รู้สึกตัว, พอเราเกิดมา เราก็ได้รับการอบรม ชนิดที่
ให้หวังพึ่งผู้อื่น. เราได้รับการอบรม ชนิดที่ทำให้เราเชื่อ
ว่า เราต้องพึ่งผู้อื่น, ต้องพึ่งพ่อแม่พี่เลี้ยงนางนมหรืออะไร
ก็ตาม เราต้องพึ่งผู้อื่น เพราะผู้อื่นเขาช่วยเราอยู่ตลอดเวลา
มันก็เกิดนิสัยที่จะพึ่งผู้อื่น. ไม่รู้เรื่องพึ่งตน พึ่งตัว พึ่ง
ตัวเอง ไม่รู้ นั่นแหละคือความหมายของไสยศาสตร์.

นี่พอต่อมาโตขึ้น มันก็จะฟังผฟังสา ฟังเทวดา ฟังพระเจ้า ฟังอะไรก็ตาม ซึ่งไม่ใช่ตนเอง มันก็ยากลำบาก แก่การที่จะสอนเขาให้มาฟังตนเอง เป็นหลักธรรมะในพุทธศาสนา หรือว่าเราถูกสอนให้กลัวโดยไม่จริง คือเขา หลอกให้กลัว หลอกให้กลัวอะไรก็ไม่รู้ : กลัวตุ๊กแก กลัวอะไรก็ตาม เพื่อให้เด็กมันไม่ค้อ เพื่อให้เด็กมันนอนเสีย, ถูกหลอกให้กลัวสิ่งที่ไม่ต้องกลัว ซึ่งไม่ใช่ความจริง, ทารกนั้นมันก็ กลัวสิ่งที่ไม่ควรกลัวไม่ต้องกลัว จนติดเป็นนิสัย. นี่ก็คือความหมายแห่งไสยศาสตร์ ก็องมงามันจึง ไปกลัวสิ่งที่ไม่ต้องกลัว; แล้วสิ่งที่ไม่เห็นตัว เป็นสิ่งที่ไม่เห็นตัว มันเข้าใจไม่ได้ มันก็กลัว.

ฉะนั้นเราจึงกลัวผี กลัวโชคชะตาราศี กลัวเทวดา ให้โทษ กลัวอะไรให้โทษ จนต้องทำพิธีต่างๆ นานาๆ กลุ่มครอบป้องกัน มันก็เป็นไสยศาสตร์, เพราะเราถูกอบรมมาตั้งแต่อ่อนแอออกมา ฟังผู้อื่น, ฟังผู้อื่น ก็เลยความคิดที่จะฟังตนเอง หรือฟังกรรมมันไม่มี. นี่มันจึงยากที่ว่าเดี๋ยวนี้เราจะถือพุทธศาสนาให้สมบูรณ์ ด้วยการฟัง

ตัวเอง มันก็ยาก, เพราะมันฝืนกับความรู้สึก ที่ไปแน่นอนัก
อยู่ในสันดาน.

นี่ เรื่องที่ ๒ ที่ว่า พอเราเกิดมาแล้ว อยู่ในโลก
เวลานี้แล้ว ทุกคนเขาถือไสยศาสตร์นี้ จะทำอะไรเล่า.
บางทีพ่อแม่เราก็คือไสยศาสตร์, คนอยู่รอบตัวเราก็คือ
ไสยศาสตร์ พอเกิดออกมาก็ให้ไหว้ศาลพระภูมิแล้ว หรือ
ว่าให้ทำอะไรต่าง ๆ นา ๆ สารพัดอย่าง ตามที่คนสมัยนั้นเขาทำ
กัน : ต้องไปรดน้ำมนต์ ต้องไปทำพิธีสะเดาะเคราะห์หรือว่า
ทุกอย่างที่เป็นเรื่องของไสยศาสตร์. เมื่อทุกคนเขาทำ เรา
ก็สู้เขาไม่ได้ เราก็ก้าวเป็นทุนมาแต่เดิมแล้วว่า กลัวสิ่ง
ที่ไม่มีเหตุผลมาแต่เดิมอยู่แล้วด้วย เราก็เลยกลัว, แล้วก็ไป
ร่วมทำไสยศาสตร์กับเขาด้วย, ไสยศาสตร์ก็เจริญ
เติบโต.

อันนี้เป็นโมหะ, อันนี้เป็นอวิชชา, อันนี้เป็น
มิจฉาทิฏฐิ จะเป็นพุทธบริษัทไม่ได้; พุทธบริษัทต้อง
อิสระจากสิ่งเหล่านี้ จากสิ่งเหล่านี้ คือมีความรู้ที่ถูกต้อง ไม่
งมงาย ไม่กลัวอย่างงมงาย แล้วตามกฎหมายของธรรมชาติ มัน
ต้องฟังตัวเอง. ที่จะฟังผู้อื่นนั้นก็ไม่ได้ห้ามดอก แต่ว่าหลัก

ใหญ่นั่นต้องพึ่งตัวเอง จะมานอนให้ผู้อื่นมาช่วยอย่างนั้นก็ไม่ได้, หรือจะให้ผู้อื่นมาช่วย เพียงแต่อ่อนวอน บวงสรวง อ่อนวอน นั้นมันก็ไม่ได้, จะต้องทำลงไปจริง ๆ ให้ถูกต้องตามเรื่องของมัน ว่าทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหานี้ได้.

นี่คือปัญหาใหญ่ของเรา ใหญ่ถึงขนาดว่า พุทธศาสนาจะสูญไป จะเหลืออยู่แต่ไสยศาสตร์, พุทธศาสนาที่ถูกต้องจะหายสูญไป แล้วจะเหลืออยู่แต่ไสยศาสตร์แล้วคิดดูสิ; ถ้าสมมติว่าพระพุทธรูปเจ้าท่านเกิดกลับมาเห็นเข้าในสภาพอย่างนี้ ท่านจะนึกอย่างไร เกี่ยวกับพวกเราที่เป็นพุทธบริษัท ที่ทำ ๆ ทำไปจนพุทธศาสนาไม่เห็นวิเวกเหลืออยู่แต่ไสยศาสตร์.

อาตมาอยากจะระบุให้ชัดเจนไปเลยว่า แม้เข้าไปในโบสถ์ กราบพระพุทธรูป อยู่หน้าพระพุทธรูป แต่ในใจเขาคิดว่า ให้พระพุทธรูปช่วย อย่างนั้นก็เป็นไสยศาสตร์ หลีกไม่พ้น, กราบพระพุทธรูปด้วยคิดว่าพระพุทธรูปจะช่วย อย่างนั้นก็เป็นไสยศาสตร์.

เราจะต้องกราบพระพุทธรูป เพราะพอใจในการตรัสรู้ของพระองค์, สอนให้เราช่วยตัวเองได้, ถึง

ทั้งปวงเป็นไปตามกรรม, เราได้รับคำสั่งสอนที่ถูกต้อง ช่วยตัวเองได้ เราจึงกราบ. อย่าไปกราบด้วยต่อรองว่าให้พระองค์ช่วย; ถ้าอย่างนั้นมันเป็นไสยศาสตร์ไปเสีย ทั้งองค์การช่วยเหลือตัวเองไว้ตลอดไป. พิธีในวัดในเวลานี้ ถ้ามันเป็นเรื่อง บวงสรวงให้ผู้อื่นช่วย แล้วเป็นไสยศาสตร์ไปหมด แม้ว่าเราจะทำแก่พระพุทธรูป.

เรื่องเอาพระพุทธรูปมาแขวนคอก็เหมือนกัน, เอาพระพุทธรูปมาแขวนคอด้วยคิดว่า จะช่วยคุ้มครอง แล้วก็ เป็นไสยศาสตร์. ถ้าว่า โอ้ นี่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า สอนไว้อย่างไร ช่วยเราได้อย่างไร เราจะไม่ลืม, เราจะเอามาไว้กันลืม แล้วก็ปฏิบัติตามที่ท่านสอน, ถ้าอย่างนั้นเป็นพุทธศาสตร์. แขนงพระเครื่องเป็นพุทธศาสตร์ก็ได้, แขนงพระเครื่องให้เป็นไสยศาสตร์ก็ได้. นี่ความต่างกันระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์. แล้วปัญหามันได้เกิดขึ้นแล้วอย่างที่พูดมาแล้วว่าพอเราคลอออกมาจากห้องแม่ ก็ถูกแวดล้อมไปในทางของไสยศาสตร์ ให้ฟังผู้อื่น, ให้กลัวสิ่งที่ไม่มีความเหตุผลอันใด, มันก็เหมาะสำหรับไสยศาสตร์; พอถึงคราวที่จะเปลี่ยนเป็นพุทธศาสตร์ มันก็เปลี่ยนยาก.

ทีนี้^๕จะทำอย่างไรกัน ทีนี้^๕ก็มาถึงปัญหาสุดท้ายว่า
ต่อไปข้างหน้าจะทำอย่างไร, เราจะทะเลาะกัน จะตีกันให้
หัวแตก บังคับให้เปลี่ยน อย่างนั้นมันก็ทำไม่ได้, ก็เลยคิดว่า
ค่อยๆ เปลี่ยนไสยศาสตร์ให้มาเป็นพุทธศาสตร์ : ให้
พ่อแม่ สอนลูกเด็กๆ ให้ถูกต้องมาตั้งแต่เล็กๆ ให้เขารู้ว่า
ต้องทำเอง ต้องกินเอง ต้องพึ่งตัวเอง, อย่าไปกลัวสิ่งที่
ไม่มีเหตุผลเหล่านั้น, ให้มีความกล้าหาญพอที่จะถือหลัก
ธรรมะ, คนอื่นเขาจะเป็นอย่างไรก็ตามใจเขา. นี่ให้เด็กๆ
เขาเหมาะสมที่จะมาถือพุทธศาสตร์ แล้วต่อไปมันจะดีขึ้น.

ระหว่างนั้นมันก็ต้องเก็บไว้ให้คนที่เขาถือไสยศาสตร์
เราจะเรียกว่าคนปัญญาอ่อน, แต่เขาคงโกรธมาก คงตำรา
เราจะเรียกเขาว่าคนปัญญาอ่อน. ฉะนั้น ไสยศาสตร์นี้เก็บ
ไว้ให้คนปัญญาอ่อน ใช้ไปเรื่อยๆ จนกว่าปัญญาของ
เขาจะแก่ แล้วเขาก็จะเปลี่ยนเอง; เราไม่ต้องทะเลาะกัน
แต่ต้องก้าวหน้า ก้าวหน้าไปในทางของพุทธศาสตร์ เก็บ
ไสยศาสตร์ไว้ให้คนปัญญาอ่อน.

ถ้าเราสอนธรรมะ สอนศาสนากันให้จริง ๆ คนปัญญา
อ่อนจะลดจำนวนไปเอง จะกลายเป็นคนปัญญาสมบูรณ์,

ปัญญาถูกต้องขึ้นมา ปัญญาอ่อนจะลดน้อยลงไปเอง, แล้วมันก็ลดน้อยลงไปเอง ไปแก้โดยการใช้กำลัง ไปตำเขา ไปว่าเขา ไปบังคับเขา อย่างนั้นมันไม่ถูกหลักพุทธศาสนา; แต่ว่า ทำไปๆ ในลักษณะที่เขาจะมองเห็นได้เอง รู้สึกได้เอง ให้เขาหันมาสู่หลักเกณฑ์ที่ว่า ฟังตัวเอง, ไม่โกงไม่โกงายไรเหตุผล. เพราะว่าสิ่งต่างๆ มีเหตุปัจจัยของมันเอง มันต้องเป็นไปตามกฎแห่งเหตุแห่งปัจจัยของมันเอง, อย่าไปฝืนอันนั้น. เราอยากได้ผลอย่างไร เราก็ประพฤติดุเหตุของสิ่งนั้นให้ถูกต้อง แล้วมันก็ได้ผลตามที่เราต้องการ, ถ้าอย่างนั้นมันถูกต้องตลอดไปเลย ไม่มีความโกงความหลงอะไรเหลืออยู่.

เอาละ เป็นอันว่า พุทธบริษัทนี้จะต้องรับผิดชอบในการที่พุทธศาสนาถูกรุกล้ำข่มขี่โดยไสยศาสตร์; ไสยศาสตร์กำลังรุกล้ำข่มขี่พุทธศาสตร์. เราพุทธบริษัทจะต้องช่วยกันประพฤติกะทำให้ถูกต้อง; ให้พุทธศาสตร์คงเป็นพุทธศาสตร์, อย่าไปร่วมมือร่วมวงผสมโรง ทำพุทธศาสตร์ให้กลายเป็นไสยศาสตร์ไปเสียอีก, นั่นมันจะหมดเลย. พุทธศาสนาจะหมดเพราะเราทำผิด สอนผิด สอนกันผิด จนไม่

เป็นพุทธศาสนา แล้วพุทธศาสนาก็หมดเอง โดยที่คอมมิวนิสต์ไม่ต้องมา, คอมมิวนิสต์ไม่ต้องมาช่วยทำให้พุทธศาสนาหมด พุทธบริษัทก็ทำกันเองจนพุทธศาสนาหมด.

นี่ก็เป็นปัญหาอันหนึ่ง ซึ่งอาตมาก็จะขอร้องให้ท่านทั้งหลายถือว่า เป็นเรื่องของฟ้าที่จะต้องสา^๕ง อย่าให้มีมิติอยู่เลย, เป็นเรื่องของฟ้าที่จะต้องสา^๕งขึ้นมา รุ่งอรุณขึ้นมา. ฟ้าสา^๕งที่ไหนเล่า? ก็สา^๕งในหัวใจของคน นั้นแหละ ถ้าในหัวใจของคนมันหมดอวิชชา หมดความมืด หมดความงมงาย มันก็เป็นฟ้าสา^๕งขึ้นมาในหัวใจของคน.

ดังนั้นขอให้ความเหินห่างน้อย หมดเปลือง ที่เราปลุกปล้ำกันมา ๕๐ ปี คืออายุสวนโมกข์ ที่เราได้ปลุกปล้ำกันมานี้ จงได้มีผลมีประโยชน์ โดยสมควรแก่การเสียสละด้วย. ไปกิดคุเถอะ จะทอดทิ้งไม่ได้แล้ว จะปล่อยไปตามบุญตามกรรมก็ไม่ได้, มันมีแต่จะช่วยกันทำให้ถูกต้อง ๆ ถูกต้อง ๆ ขึ้นมา ก็จะมีพุทธศาสนาเหลืออยู่, และถ้าทำให้ดี มันก็จะเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งว่า ถ้าสมมติว่าพระพุทธเจ้าท่านกลับมา มาเห็นเข้า ท่านจะ สาร^๕ ๆ ว่าพวกเรอนทำกันดีแล้ว อย่างนี้เป็นต้น.

เอาละ, เป็นอันว่า เรื่องฟ้าสาบทางธรรมโมฆณ์ ซึ่งเป็นตัวธรรมโมฆณ์เองก็ดี หรือเป็นผลเกิดมาจากธรรมโมฆณ์ก็ดี มันก็ได้มีอยู่หลายเรื่อง หรือหลายสิบเรื่อง, เอามาพูด เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันถูกต้อง หรือตรงกัน, แล้วจะได้ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์สืบต่อไป, คงหวังความเจริญของพุทธศาสนาได้เป็นแน่นอน.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยายพร้อม ๆ กัน เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติธรรมะให้ยิ่งขึ้นไป ในกาลบัดนี้.

